

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор Житомирського державного
університету імені Івана Франка

проф. Саух П.Ю.

«13» лютого 2017 року

ПРОГРАМА

**ВСТУПНОГО ІСПИТУ З
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

**ДЛЯ СТУПЕНЯ «МАГІСТР»
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 8.014 «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (УКРАЇНСЬКА МОВА І
ЛІТЕРАТУРА)»**

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма базується на основі складених та затверджених кафедрою навчальних магістерських програм. Вступники мають продемонструвати вміння кваліфікованого аналізу лінгвістичних явищ, застосовуючи різні методи мовознавства. Крім добре засвоєного обсягу лінгвістичних дисциплін, передбачених програмою вищої школи, вступники до магістратури повинні отримати знання з україністики вміло вплітати в загальнослов'янський та європейський контекст. З цією метою передбачено орієнтування в таких проблемах мовознавства:

- проблема періодизації української мови у світлі останніх публікацій із питань українського та слов'янського глотогенезу;
- соціолінгвістика: мова і суспільство, мова і політика, мовне будівництво;
- школи та напрямки в сучасному мовознавстві (україністика, славістика, індоєвропеїстика);
- функціональний підхід до вивчення будови мови (спроба оцінки останніх праць з української фонології, морфемології, дериватології, граматики, стилістики);
- взаємозв'язок національної (етнічної), літературної мов, територіальних та соціальних діалектів;
- функціонування та становлення елементів системи української мови: синхронічний та діахронічний аспекти.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО РІВНЯ ПІДГОТОВКИ

Вступники на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» повинні **знати**:

- сучасні тенденції розвитку мовознавчої науки;
- історію розвитку мови від найдавнішого (праіндоєвропейського) до сучасного етапу;
- погляди вчених на проблеми періодизації української мови у світлі останніх публікацій;
- погляди вчених на питання українського та слов'янського глотогенезу;
- погляди вчених на проблеми українського діалектогенезу;
- основні тенденції розвитку сучасної соціолінгвістики;
- школи та напрямки в сучасному мовознавстві (україністика, славістика, індоєвропеїстика);
- останні праці з української фонології, морфемології, дериватології, граматики, стилістики;
- питання функціонування та становлення елементів системи української мови з погляду синхронії та діахронії;
- питання про взаємозв'язок та взаємовпливи національної (етнічної), літературної мови, територіальних та соціальних діалектів.

Вступники на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» повинні **вміти**:

- застосовувати набуті теоретичні знання під час виконання практичних

завдань;

- виконувати повний морфемний аналіз;
- виконувати повний словотвірний аналіз;
- виконувати повний синтаксичний розбір речення;
- виконувати творче завдання із зазначеними вимогами до нього;
- пояснювати фразеологізми;
- здійснювати стилістично-пунктуаційну правку речень;
- виконувати стилістичний аналіз художнього тексту.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ФОНЕТИКА. ФОНОЛОГІЯ

Поняття про звуковий склад української літературної мови. Фонетичний і фонологічний аспекти вивчення звукового складу української літературної мови.

Предмет і завдання фонетики як мовознавчої дисципліни, що вивчає артикуляційні та акустичні характеристики української літературної мови, особливості їх сполучуваності у мовному потоці.

Предмет і завдання фонології як мовознавчої дисципліни, що вивчає звуки української літературної мови з погляду їх смислорозрізнявальних функцій.

Поняття фонем. Інваріант (основний вияв) і варіанти (алофони) фонем, її функції.

Система фонем сучасної української літературної мови. Голосні фонем, їх класифікація. Артикуляційна та акустична характеристики голосних фонем у їх головних виявах.

Приголосні фонем, їх класифікація. Артикуляційні та акустичні характеристики приголосних фонем у їх головних виявах. Варіанти приголосних фонем.

Фонематична і фонетична транскрипції.

Модифікації фонем. Вокалізм: акомодация, редукція, вокальна асиміляція (гармонійна асиміляція); консонантизм: акомодация, асиміляція, дисиміляція. Спрощення в групах приголосних.

Морфонологія як учення про регулярні фонологічні чергування у складі морфем, пов'язані з словотвором і словозміною. Морфонема. Взаємозв'язок фонем та морфем. Морфи як варіанти однієї морфем.

Історичні чергування. Чергування голосних фонем. Найдавніші чергування: /e/ : /o/ (везти - возити); /o/ : /a/ (ломити - ламати); /i/ : /a/ (сідати - садити); /y/ : /a/ (трусити - трясти); /e/ : /i/ (текти - витікати); /y/ : /и/ (сухий - висихати); /e/ : /и/ (терти - витирати); /y/ : /ов/ (кузня - коваль) та ін. Пізніші фонетичні процеси (якісно нові ряди альтернатив): деназалізація носових голосних, вокалізація *m* > *ь* у сильній позиції у вигляді секундарних *o* та *e* й перетворення їх на нуль звука в слабкій позиції, перехід *ь* на українському ґрунті в *i*, перехід етимологічних *o*, *e* в *i* у нових закритих складах і виникнення внаслідок цього чергування /o/ : /i/, /e/ : /i/ (коня- кінь, печі - піч), перехід за відповідних фонетичних умов /e/ в /o/ після шиплячих та /y/, поява специфічних звукосполучень *ри*, *ли* внаслідок занепаду *m* >, *ь* у слабкій позиції тощо.

Чергування приголосних фонем. Перша перехідна палаталізація: /z/ : /ж/, /к/

: /ч/, /х/ : /ш/; друга перехідна палаталізація: /г/ : /з'/, /к/ : /ц'/, /х/ : /с'/; залишки третьої палаталізації; чергування, зумовлені позицією приголосних перед **й**: /з/: /ж/ (допомогти - допоможу), /к/: /ч/ (плакати - плачу), /х/: /ш/ (колихати - колишу), /д/: /дж/: /жс/: /т/: /ч/: /з/: /жс/: /с/: /ш/: /б/: /бл/, /п/: /пл/, /м/: /мл/: /в/: /вл/: /ф/: /фл/, /р/: /р'/: /л/: /л'/, /н/: /н'/ та ін. Зміни приголосних перед суфіксами - **ськ(ий)**, -**ств(о)**, -**цьк(ий)**; -**ин(а)**, -**енк(о)**; -**ш**. Принципи фонетичного аналізу.

Поняття складу. Основні закономірності українського складоподілу. Типи складів. Морфемне членування слова і складоподіл.

Словесний наголос. Роль наголосу у розрізненні слів та їх форм. Головний і побічний наголоси. Слова з рухомим і нерухомим наголосом. Проклітики і енклітики.

Інтонація. Синтагматичний, логічний і емпатичний наголоси.

ОРФОЕПІЯ

Орфоепія як розділ мовознавчої науки, що вивчає систему загальноприйнятих правил української літературної вимови. Вимова і правопис. Орфоепія і культура усного мовлення. Суспільне значення орфоепічних норм.

Сучасні орфоепічні норми. Вимова голосних у ненаголошеній і наголошеній позиціях. Вимова дзвінких і глухих приголосних; вимова губних звуків; вимова африкат, вимова м'яких і пом'якшених приголосних; вимова сполучень кількох приголосних; вимова шиплячих.

Евфонічні чергування голосних і приголосних.

Особливості вимови слів іншомовного походження.

Причини відхилень від орфоепічних норм.

Принципи орфоепічного аналізу

ГРАФІКА

Графіка української мови. Поняття графеми. Український алфавіт. Позначення на письмі голосних і приголосних звуків. Інші знаки, що використовуються в українському письмі: апостроф, знак наголосу, розділові знаки. Співвідношення між буквами українського алфавіту і фонемами української літературної мови. Букви для позначення голосних і приголосних фонем. Звукове значення букв **я**, **ю**, **є**, **ї**, **щ** та подвоєння букв. Позначення м'якості приголосних на письмі. Способи позначення фонем **й**.

ОРФОГРАФІЯ

Українська орфографія як розділ мовознавчої науки, що визначає систему загальноприйнятих правил написання та переносу слів.

Співвідношення орфографії з графікою та орфоепією. Принципи української орфографії: фонетичний, фонематичний, морфологічний, історичний (традиційний), семантико-диференційний. Роль і місце кожного з них в українській орфографії. Короткі відомості з історії української орфографії. Поняття орфограми. Різновиди орфограм. Правопис складних слів.

Принципи вживання великої букви. Правопис прізвищ і географічних назв. Загальний огляд правопису слів іншомовного походження. Фонетичні та морфологічні основи правил переносу слів. Орфографічні та технічні правила

переносу. Графічні скорочення слів.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ І ФРАЗЕОЛОГІЯ ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

Предмет і завдання лексикології української мови. Поняття про лексичну і фразеологічну системи. Принципи виділення лексико-семантичних і фразеолого-семантичних груп. Основні праці з питань лексикології та фразеології української мови.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ

Слово як основна одиниця лексичної системи. Слово і поняття. Узагальнююча роль слова. Номінативна функція слова. Поняття лексеми. Типи лексичних значень слів в українській мові. Однозначні слова. Слова-терміни. Багатозначні слова. Пряме й переносне значення слів. Основні типи переносних значень слів.

Омоніми. Розмежування омонімії та полісемії. Повні (лексичні) та часткові (лексико-граматичні) омоніми. Омофони, омоформи й омографи. Омонімія граматичних форм. Міжмовні омоніми. Стилїстичне використання омонімів. Пароніми.

Синоніми, їх основні типи: ідеографічні (семантичні), семантико-стилїстичні, контекстуальні, абсолютні. Евфемізми як різновиди синонімів. Поняття про синонімічний ряд. Джерела синонімії. Стилїстична роль синонімів.

Антоніми. Загальномовні та контекстуальні антоніми. Стилїстичне використання антонімів.

Склад лексики української літературної мови з погляду її походження. Співвідношення спільнослов'янської, спільносхіднослов'янської та власне української лексики.

Старослов'янїзми у складі лексики української мови.

Лексичні запозичення з російської, білоруської та інших слов'янських мов. Іншомовні слова в українській мові. Джерела та способи їх засвоєння. Характер адаптації іншомовних слів у лексичній системі української мови. Лексичні кальки.

Лексика сучасної української літературної мови з погляду вживання. Активна і пасивна лексика. Діалектизми, неологізми, архаїзми та історизми.

Лексика сучасної української літературної мови з експресивно-стилїстичного погляду. Загальноживана, міжстильова лексика, розмовно-побутова лексика. Книжна лексика. Термінологічна лексика. Експресивно-емоційна лексика, жаргонїзми, арготизми.

Принципи лексикологічного аналізу слова.

ФРАЗЕОЛОГІЯ

Поняття про фразеологію як розділ мовознавства. Основні типологічні ознаки фразеологізмів. Класифікація фразеологізмів. Співвідношення між лексичними значеннями слова і значеннями фразеологізму.

Лексико-граматичні зміни фразеологічних одиниць: скорочення лексичного складу, заміна одного компонента іншим, розширення та звуження обсягу значень, зміна ступеня семантичної єдності компонентів. Багатозначність

фразеологізмів. Явища синонімії та антонімії у фразеології.

Джерела формування фразеологізмів української мови. Використання фразеологізмів у різних стилях мови.

ЛЕКСИКОГРАФІЯ

Предмет і завдання лексикографії. Поняття про словник. Основні словники української мови. Тлумачні та перекладні словники. Характеристика основних тлумачних і перекладних словників української мови.

Основні аспектні (спеціальні) словники української мови: термінологічні, етимологічні, історичні, орфографічні, словники наголосів, іншомовних слів, фразеологічні, діалектні, синонімічні, ономастичні, зворотні, словники мови окремих письменників та ін.

З історії української лексикографії.

Розвиток сучасної лексикографії.

МОРФЕМІКА (МОРФЕМОЛОГІЯ) ТА СЛОВОТВІР

Слово як об'єкт морфемного та словотворчого аналізу. Поняття про морфеміку сучасної української літературної мови. Морфеміка (морфемікон), морфемологія. Морфема як мінімальна значуща частина у структурі слова. Кореневі й афіксальні морфемі, функціональні відмінності між ними. Вільні та пов'язані кореневі морфемі. Типи афіксальних морфем: префікс, суфікс і закінчення. Матеріально виражені та нульові морфемі. Поняття про інтерфікс, інфікс, конфікс, постфікс, трансфікс, амбіфікс.

Поділ афіксів на словотвірні та формотворчі.

Основні закономірності сполучуваності морфем у межах слова. Морфи як варіанти однієї і тієї ж морфемі.

Продуктивні та непродуктивні афікси.

Поняття про основу слова. Непохідна та похідна основи.

Основні зміни в морфемній будові слова: опрощення, перерозклад, ускладнення.

Завдання і принципи морфемного аналізу слова.

Словотвір як учення про творення слів і загальні принципи їх мотивації. Твірна основа та словотвірний формант. Типи формантів. Словотвірний тип, значення, модель.

Способи словотвору в сучасній українській літературній мові. Традиційна класифікація способів творення (різновиди морфологічного і неморфологічного способів творення) та класифікація за основним видом твірних формантів.

Словотвір як джерело збагачення лексичного складу української мови.

Завдання і принципи словотвірного аналізу слова.

Морфемна і словотвірна лексикографія.

ГРАМАТИКА ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ

Грамматика української мови як учення про її морфологічну та синтаксичну будову. Морфологія та синтаксис як розділи граматики. Основні граматичні поняття: граматичне значення, граматична форма, граматична категорія.

Граматичне значення слова у його відношенні до лексичного. Способи вираження граматичних значень слова в сучасній українській літературній мові.

Граматична форма слова. Синтетичні й аналітичні форми слів в українській мові.

Граматична категорія. Система граматичних категорій в українській мові. Морфологічні, синтаксичні та лексико-граматичні категорії.

МОРФОЛОГІЯ

Морфологія як граматичне вчення про систему форм слова та засоби їх вираження. Поняття про словоформу. Взаємозв'язок між словом і словоформою.

Частини мови та принципи їх виділення в українській мові.

Повнозначні (самостійні) та неповнозначні (несамостійні) частини мови. Принципи виділення частин мови в останніх лінгвістичних студіях.

ЧАСТИНИ МОВИ

ІМЕННИК. Іменник як частина мови. Семантико-граматичні ознаки його виділення. Лексико-граматичні розряди іменників: іменники – власні та загальні назви, назви істот і неістот, конкретні, абстрактні та збірні іменники, іменники з речовинним (матеріальним) значенням.

Перехід іменників з одного лексико-граматичного розряду до іншого.

Граматичні категорії іменника. Категорія роду, її значення, морфологічне, синтаксичне та лексичне вираження. Формально-граматичні та значеннєві принципи в розподілі іменників за родами. Іменники спільного та подвійного роду. Маскулізми та фемінативи. Хитання в роді іменників.

Категорія числа, її значення та граматичні засоби вираження. Іменники, які вживаються у формах однини та множини. Іменники, що мають тільки форми однини або тільки форми множини. Залишки двоїни в українській мові. Роль наголосу у вираженні категорії числа.

Категорія відмінка. Відмінкова система сучасної української літературної мови. Кличний відмінок. Основні значення відмінків.

Словозміна іменників. Парадигматика іменника. Повна та неповна парадигма. Принципи поділу іменників за парадигматичними ознаками на відміни та групи. Характеристика парадигм іменників I, II, III, IV відмін. Розмежування варіантів відмінкових форм.

Невідмінювані іменники. Відмінювання множинних іменників. Іменники з ознаками прикметникової парадигми.

Словотвір іменників у сучасній українській літературній мові.

ПРИКМЕТНИК. Поняття про прикметник як частину мови. Специфіка граматичних категорій прикметника. Лексико-граматичні розряди прикметників: якісні, відносні та присвійні. Перехід відносних прикметників у якісні, присвійних – у відносні та якісні.

Формальне та функціональне співвідношення між короткими та повними прикметниками в сучасній українській мові. Стягнені та нестягнені форми повних прикметників.

Ступені порівняння як форми якісних прикметників. Творення та значення

вищого та найвищого ступенів порівняння. Аналітичні форми ступенів порівняння. Форми безвідносної міри якості у якісних прикметників.

Відмінювання прикметників. Прикметники з кінцевими твердими та м'якими приголосними основи. Характеристика парадигм прикметників. Особливості відмінювання та правопису прикметників з другою частиною – *лиций*.

Словотвір прикметників у сучасній українській літературній мові. Словотвір якісних прикметників. Словотвір відносних і присвійних прикметників. Творення прикметників від географічних назв. Прикметники, утворені складанням основ, їх правопис. Наголос при словозміні та словотворенні прикметників. Перехід прикметників в іменники (субстантивація). Синтаксична роль.

ЧИСЛІВНИК. Поняття про числівник як частину мови. Статус числівника в останніх лінгвістичних студіях. Розмежування числівників та інших слів з числовим значенням. Специфіка вияву граматичних категорій числівника. Функціональні розряди числівників: власне-кількісні, збірні, дробові, неозначено-кількісні, особливості їх уживання. Питання про порядкові числівники. Морфологічні групи числівників: прості, складні та складені.

Відмінювання різних розрядів числівників. Аналіз специфіки парадигм кількісних числівників у сучасній українській літературній мові. Синтаксичні функції числівників. Наголос у числівниках.

ЗАЙМЕННИК. Частиномовний статус займенника в останніх лінгвістичних студіях. Займенник як частина мови. Співвідношення займенників за значенням, морфологічними ознаками та синтаксичною роллю в реченні з іншими частинами мови: іменниками, прикметниками та числівниками.

Лексико-граматичні розряди займенників. Граматичні категорії займенників, їх відмінювання. Специфічні випадки функціонування займенників. Явище прономіналізації. Особливості наголошування займенників. Словотвірні характеристики займенників.

ДІЄСЛОВО. Визначення дієслова. Функціонально-семантичні групи дієслів. Граматичні категорії дієслів. Система граматичних форм дієслова. Відмінювані й невідмінювані форми дієслова, їх граматичні категорії, синтаксична роль у реченні.

Інфінітив. Семантико-морфологічні особливості інфінітива як початкової форми дієслова, його синтаксична роль. Суфікси інфінітива. Демінутивні форми інфінітива. Функціонально-стильове навантаження інфінітивних форм у сучасній українській мові.

Дві дієслівні основи, їх структура. Творення дієслівних форм від основи теперішнього часу та від основи інфінітива.

Продуктивні та непродуктивні класи дієслів.

Категорія виду. Протиставлення форм доконаного та недоконаного виду. Способи творення форм доконаного та недоконаного виду: суфіксація, префіксація, наголос, чергування голосних і приголосних, суплетивні основи. Двовидові та одновидові дієслова.

Категорія перехідності/неперехідності. Семантико-граматична основа цієї категорії, засоби її вираження. Невласне перехідні дієслова.

Категорія стану. Дієслова активного стану, їх семантико-граматичні ознаки. Дієслова пасивного стану, їх співвіднесеність з дієсловами активного стану, особливості вираження суб'єктно-об'єктних відношень. Зворотно-середній стан дієслів, його творення й семантико-граматичне вираження. Дієслова на *-ся*, що не мають категорії стану.

Категорія способу. Дійсний, умовний та наказовий способи дієслів, їх інваріантно-варіантні значення, граматичні особливості, інтонаційне оформлення. Співвіднесеність категорії способу з категорією часу.

Питання про спонукальний і бажальний способи дієслів.

Категорія особи. Семантична сутність категорії особи. Семантика особових форм дієслова: інваріантно-варіантні значення. Вживання одних особових форм у значенні інших. Способи вираження категорії особи: синтетичний, аналітичний.

Безособові дієслова. Семантичні групи безособових дієслів. Граматичні форми безособових дієслів. Власне безособові та особові дієслова в безособовому значенні.

Категорія часу. Час об'єктивний та граматичний. Специфіка вияву категорії часу у різних дієслівних формах. Співвіднесеність категорії часу з категоріями особи, виду. Абсолютне й відносне значення форм часу.

Теперішній, минулий та майбутній час, їх інваріантно-варіантні значення. Творення цих часових форм. Історичний коментар.

Категорія числа. Сутність категорії числа. Засоби вираження категорії числа у відмінюваних формах дієслова – особових та родових. Переносні значення категорії числа.

Категорія роду. Вияв категорії роду у структурі дієприкметників, формах минулого та давноминулого часу дієслів дійсного та умовного способу. Засоби вираження категорії роду в окремих дієслівних формах. Історичний коментар щодо категорії роду у дієслівних формах сучасної української мови.

Дієвідмінювання. Критерії поділу дієслів на дієвідміни. Засоби розрізнення дієвідмін. Поняття про різновідмінювані дієслова. Дієслова архаїчної групи (архаїчної дієвідміни).

Особливості наголошування дієслівних форм.

ДІЄПРИКМЕТНИК як дієслівно-іменне утворення. Дієслівні та прикметникові ознаки дієприкметника, його синтаксична роль. Активні та пасивні дієприкметники, їх утворення. Сильова та частотно-функціональна специфіка дієприкметникових форм сучасної української мови (історичний коментар). Перехід дієприкметників у прикметники та іменники (ад'єктивізація і субстантивізація).

Наголошування дієприкметників.

Безособові дієслівні форми на *-но (-ено), -то*, їх походження, граматичні ознаки та творення у сучасній українській мові.

ДІЄПРИСЛІВНИК як дієслівна словоформа, його морфологічні ознаки, синтаксична роль у реченні. Походження дієприслівників. Творення дієприслівників теперішнього та минулого часу. Перехід дієприслівників у прислівники, прийменники, сполучники.

Наголошування дієприслівників.

ПРИСЛІВНИК. Значення прислівника як частини мови, його морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прислівників за значенням. Групи означальних та обставинних прислівників. Творення ступенів порівняння якісно-означальних прислівників. Омонімія форм вищого й найвищого ступенів порівняння прислівника та прикметника. Розряди прислівників за походженням.

Наголос у прислівниках.

КАТЕГОРІЯ СТАНУ (предикатив). Коротка історія питання. Семантико-морфологічні та синтаксичні ознаки слів категорії стану. Розряди слів категорії стану за значенням.

СЛУЖБОВІ СЛОВА. Частиномовний статус службових слів в останніх лінгвістичних студіях.

ПРИЙМЕННИК. Визначення прийменника. Основні функції прийменника у мові. Типи відношень, що їх виражають прийменники. Класифікація прийменників за походженням. Розряди прийменників за їх морфологічною структурою. Вживання прийменників з формами непрямих відмінків. Синонімічні прийменникові конструкції.

СПОЛУЧНИК. Загальне поняття про сполучник. Класифікація сполучників за морфологічною структурою. Групи сполучників за способом уживання. Типи сполучників за синтаксичними функціями. Сполучники і сполучні слова.

ЧАСТКИ. Лінгвістичний статус часток. Частки як частина мови. Групи часток за походженням. Типи класифікацій часток за місцем і роллю їх у мові (традиційні та новітні класифікації).

ЗВ'ЯЗКИ. Загальне поняття про зв'язки. Граматичні ознаки зв'язки. Зв'язки абстрактні, напівповнозначні та повнозначні. Зв'язка як службове слово, її роль у структурі речення.

МОДАЛЬНІ СЛОВА як особливий розряд слів у системі частин мови. Лексико-граматична своєрідність модальних слів. Групи модальних слів за походженням. Розряди модальних слів за значенням.

ВИГУКИ. Поняття про вигуки як частину мови. Особливий статус вигуків у мові. Типи вигуків за походженням. Розряди вигуків за значенням. Звуконаслідувальні слова. Вигуки-предикати.

Принципи морфологічного аналізу слова.

СИНТАКСИС

Предмет синтаксису, основні напрямки його вивчення. Об'єкти синтаксису й синтаксичні одиниці. Форма слова і слово як компонент синтаксичної одиниці. Питання про синтаксему (Т. О. Золотова, І. Р. Вихованець) як мінімальну одиницю синтаксису, яка виділяється на основі семантико-синтаксичних відношень. Типи синтаксичних одиниць і визначальні формальні та семантичні принципи їх виділення: словосполучення, просте та складне речення. Питання про складне синтаксичне ціле. Загальна характеристика одиниць синтаксису з точки зору їх структури, граматичного значення, функції.

Зв'язок синтаксису з іншими рівнями вивчення мови. Відображення в синтаксисі національної специфіки мови.

СЛОВСПОЛУЧЕННЯ

Поняття про словосполучення як одиницю синтаксису. Ставлення до словосполучення представників різних лінгвістичних напрямків – Ф. І. Буслаєва, П. Ф. Фортунатова, О. М. Пешковського, О. О. Шахматова. Точка зору В. В. Виноградова. Дискусійні питання сучасної теорії словосполучення (питання про предикативні і сурядні словосполучення).

Сурядні словосполучення. Відношення між компонентами сурядних словосполучень: єднальні, зіставно-протиставні, градаційні, пояснювальні. Поділ сурядних словосполучень на відкриті та закриті.

Підрядні словосполучення. Принципи класифікації підрядних словосполучень.

Різновиди підрядних словосполучень за категоріально-морфологічним характером головного слова: іменникові, прикметникові, числівникові, займенникові, дієслівні, прислівникові.

Граматичні зв'язки між компонентами словосполучення. Види підрядного зв'язку. Узгодження: повне і неповне. Керування, розмежування його видів. Прилягання, його види.

Семантико-синтаксичні відношення у підрядних словосполученнях: атрибутивні, об'єктні, обставинні.

Прості та складні словосполучення. Розмежування синтаксичних словосполучень і фразеологізмів.

РЕЧЕННЯ

Речення як основна одиниця синтаксису. Речення та судження.

Основні ознаки речення: предикативність, модальність і часова віднесеність, семантико-інформативна й інтонаційна завершеність та ін. Предикативність як граматичне значення речення, яке виражає комплексом значень співвідношення повідомлюваного з дійсністю. Складові категорії предикативності. Просте речення як монопредикативна одиниця. Поняття про структурну схему речення. Реалізація структурних схем речення як конкретних висловлювань у комунікативних процесах.

Структурно-семантичні типи речень. Поняття про просте та складне речення: граматичні принципи їх розмежування.

Просте речення. Багатоаспектна класифікація простих речень. Загальна характеристика речень за такими ознаками: а) за відношенням до дійсності; б) за метою висловлення; в) за емоційною забарвленістю; г) за членуванням; г) за кількістю головних членів, що утворюють предикативну основу; д) за наявністю/відсутністю поширення; е) за наявністю структурно важливих компонентів; є) за наявністю/відсутністю ускладнюючих компонентів.

Двоскладне речення. Поняття про двоскладне речення. Вираження предикативності у двоскладному реченні. Особливості семантичної структури двоскладного речення.

Головні члени та їх роль у синтаксичній та семантичній організації двоскладного речення.

Підмет. Структурно-семантичні характеристики підмета; засоби його вираження в українській мові.

Присудок. Структурно-семантичні характеристики присудка; засоби його вираження в українській мові.

Характер синтаксичного зв'язку між підметом і присудком у двоскладному реченні. Тире між підметом і присудком.

Просте односкладне речення. Класифікація односкладних речень, розбіжності класифікацій у науковій і шкільній граматиці. Односкладні речення (іменні й дієслівні). Непоширені й поширені односкладні речення, повні й неповні (загальний огляд).

Структурно-семантичні різновиди односкладних речень: означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні, номінативні, вокативні речення.

Нечленовані (еквіваленти) речення, їх структурно-семантичні різновиди.

Поширене просте речення. Традиційні погляди на другорядні члени речення. Сучасні точки зору на поширення речення. Концепція, за якою поширювачі мінімальної структурної схеми за характером синтаксичних зв'язків поділяються на прислівні, прискладові, дуплексиви (Л. Д. Чеснокова, І.Р.Вихованець). Види другорядних членів за ознаками морфологізованості чи неморфологізованості, однозначності чи синкретичності (В. В. Бабайцева). Види і засоби вираження другорядних членів (традиційна точка зору).

Додатки: прямий і непрямий. Засоби вираження. Роль прямого та непрямого додатка у структурно-семантичній організації поширеного речення.

Означення. Узгоджене та неузгоджене означення, засоби їх вираження. Атрибутивне значення означення.

Роль означення у структурно-семантичній організації поширеного речення. Прикладка як різновид означення.

Обставини. Семантико-синтаксичні різновиди обставин та їх роль у структурно-семантичній організації двоскладного речення.

Синтаксична омонімія у сфері вираження другорядних членів.

Повні та неповні речення. Поняття про неповні речення. Комунікативні умови їх функціонування. Структурно-семантичні різновиди неповних речень. Еліптичні речення. Приєднувальні конструкції як різновиди неповних та повних речень.

Синоніміка двоскладних і односкладних речень.

Розділові знаки простому неускладненому реченні.

Просте ускладнене речення. Ускладнення структури і семантика простого речення. Загальна характеристика ускладненого речення як монопредикативної одиниці зі структурно необов'язковими елементами. Основні різновиди ускладнених речень.

Речення з однорідними членами. Поняття про лексико-семантичну, комунікативну, функціональну однорідність, засоби вираження однорідності, безсполучникові й сполучникові зв'язки однорідних членів; питання про речення з кількома присудками. Однорідні та неоднорідні означення.

Узагальнювальні слова у реченнях з однорідними членами. Розділові знаки.

Речення з відокремленими другорядними членами. Поняття про відокремлення; коротка історія вивчення відокремлених членів, роль О. М. Пешковського у розробці теорії відокремлення; умови відокремлення.

Напівпредикативні відношення при відокремленні другорядних членів.

Відокремлення означень. Узгоджені відокремлені означення. Дієприкметникові та прикметникові звороти як типи поширеного відокремленого означення; синонімія відокремлених означень і підрядних означальних речень. Неузгоджені відокремлені означення. Пунктуація при відокремлених означеннях.

Відокремлення прикладок. Засоби вираження непоширених і поширених відокремлених прикладок. Синонімія відокремлених прикладок і підрядних речень. Пунктуація при відокремлених прикладах.

Відокремлення обставин. Засоби вираження непоширених і поширених відокремлених обставин. Дієприслівниковий зворот як тип поширеної відокремленої обставини. Синонімія відокремлених обставин і підрядних обставинних речень. Пунктуація при відокремлених обставинах.

Відокремлення уточнювальних слів та зворотів, їх синтаксична роль. Пунктуація в реченнях з уточнюючими членами.

Речення, ускладнені елементами, які не посідають позицію членів речення. Звертання. Значення та способи вираження звертання. Інтонація при звертанні. Вставні та вставлені конструкції у структурі поширеного речення. Функціонально-семантичні різновиди вставних конструкцій. Вигуки в складі речення.

Порядок слів у простому реченні. Прямий та непрямої порядок слів. Порядок слів і актуальне членування речення в українській мові.

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

Єдність і цілісність змісту й будови складного речення. Визначальні граматичні та семантичні ознаки складного речення. Засоби зв'язку частин складного речення: сполучники, сполучні слова, інтонація, порядок частин, співвідношення форм дієслів-присудків. Різноманітність структурних типів складних речень. Сурядність і підрядність у складному реченні, перехідні випадки між сурядністю і підрядністю. Безсполучниковий зв'язок частин складного речення. Способи вираження структурно-семантичних відношень між частинами складного речення.

Складносурядні речення. Змістові та структурні особливості складносурядних речень. Єднальні, приєднувальні, розділові, градаційні та протиставні сполучники у складносурядному реченні. Способи класифікації складносурядних речень (шкільна та класифікація вищої школи). Складносурядні речення відкритої та закритої структур.

Розділові знаки в складносурядному реченні.

Складнопідрядні речення. Синтаксичне значення понять «головна» та «підрядна частини». Функції сполучних слів і сполучників у складнопідрядному реченні. Вказівні (співвідносні) слова як обов'язкові та факультативні компоненти у головній частині. Співвідношення форм дієслів-присудків головної та підрядної частин у складному реченні.

Принципи класифікації складнопідрядних речень: логіко-граматичний, формальний і структурно-семантичний.

Різновиди складнопідрядних речень нерозчленованої структури

(одночленних) за структурно-семантичною класифікацією.

Складнопідрядні речення із присубстантивно-атрибутивними. Різновиди цих речень залежно від значення означуваного іменника і структури предикативних частин: власне атрибутивні і атрибутивно-поширювальні.

Складнопідрядні речення із займенниково-співвідносними Засоби зв'язку предикативних частин в одне ціле цих речень.

Складнопідрядні речення із підрядними з'ясувальними. Структурна ознака складнопідрядних речень з підрядним з'ясувальним: наявність пояснюваних, базових, опорних слів у головній частині. Засоби поєднання підрядної частини з головною.

Різновиди складнопідрядних речень розчленованої структури (двочленних) за структурно-семантичною класифікацією.

Детермінантні складнопідрядні речення з підрядними порівняльними, їх характерні ознаки. Відмінність між складнопідрядними реченнями з підрядними порівняльними і простими реченнями з порівняльними зворотами.

Детермінантні складнопідрядні реченнями з підрядними часу та вираження таких відношень у таких реченнях. Багатофункціональність сполучників коли, як.

Детермінантні складнопідрядні речення з підрядними мети. Способи вираження синтаксичних відношень підрядного речення мети до головного. Речення власне мети, невласне мети і антимети.

Детермінантні складнопідрядні речення з підрядними наслідку, їхні характерні ознаки.

Детермінантні складнопідрядні речення з підрядними причини – речення гнучкої і негнучкої структури. Засоби вираження синтаксичних відношень підрядного речення причини до головного.

Детермінантні складнопідрядні речення з підрядним умови, їхні характерні ознаки. Речення з реальною, ірреальною та потенційною умовою. Місце підрядного речення умови щодо головного. Розмежування підрядних речень умови і підрядних речень часу.

Детермінантні складнопідрядні речення з підрядними місця. Місце підрядного речення щодо головного.

Значення і функції підрядного допустового речення щодо головного у детермінантному складнопідрядному реченні з підрядним допустовим. Реально-допустові та потенційно-допустові речення. Речення «вільної» і зв'язаної структури.

Складнопідрядні речення з підрядними супровідними. Особливості структури таких речень.

Недоліки структурно-семантичної класифікації. Доцільність вивчення структурно-семантичної класифікації у процесі викладання курсу сучасної української літературної мови у вищих навчальних закладах. Основні засади класифікації складнопідрядних речень у середній школі. Розділові знаки у складнопідрядних реченнях.

Ускладнені (багатокомпонентні) складнопідрядні речення. Речення з кількома підрядними. Види залежності підрядних речень від головного: однорідна, неоднорідна, різночленна супідрядність, послідовна підрядність. Складнопідрядні речення з супідрядністю і послідовною підрядністю. Розділові

знаки.

Безсполучникове складне речення. Змістові та структурні особливості безсполучникових речень. Безсполучникові складні речення однорідного зв'язку (речення з однотипними простими частинами) та неоднорідного зв'язку (речення з різнотипними простими частинами). Роль інтонації в організації безсполучникових речень. Питання про семантико-синтаксичне співвідношення між безсполучниковими і складносурядними та складнопідрядними реченнями. Структурно-семантичні типи безсполучникових речень.

Складні речення із сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком. Поняття про контаміновані структури. Постановка розділових знаків. Принципи аналізу складних речень.

Період. Період в українській мові; його структурні типи, особливості інтонації.

Засоби передачі чужого мовлення. Пряма, непряма та невласне пряма мова. Співвідношення форм прямої та непрямої мови. Різні типи зв'язку прямої мови з непрямою (авторською). Заміна прямої мови непрямою та навпаки. Невласне пряма мова, її структурні особливості та застосування. Розділові знаки.

Синтаксичні особливості цілого тексту. Питання про текст як об'єкт синтаксично-комунікативного аналізу. Функціонально-комунікативні різновиди текстів. Питання про текстоутворюючі одиниці.

Монологічне мовлення як комунікативна та семантико-синтаксична форма усного і писемного тексту. Діалогічне мовлення як семантико-синтаксична форма усного і писемного тексту. Структура діалогічних єдностей.

Питання про складне синтаксичне ціле як синтаксичну одиницю і компонент тексту. Засоби зв'язку речень у складному синтаксичному цілому. Абзац як композиційно-комунікативна одиниця, його роль у членуванні тексту. Співвідношення між абзацом і складним синтаксичним цілим.

ПУНКТУАЦІЯ

Основи сучасної української пунктуації. Система розділових знаків. Структура речення та пунктуація. Інтонація речення та пунктуація. Використання засобів пунктуації для вираження емоційно-змістових відтінків речення.

Огляд уживання розділових знаків у простому і складному реченнях.

Виникнення і розвиток літературної мови в східних слов'ян. Походження східнослов'янської писемності. Старослов'янська і церковнослов'янська мови на східнослов'янських землях.

Етапи історичного розвитку української літературної мови: проблема періодизації. Розвиток стилів староукраїнської та нової української мови. Походження й основні етапи розвитку української мови.

Джерела вивчення української мови, їх типи та загальна характеристика. Мовна ситуація на Україні в різні періоди історії мови (X-XIII; XIV-XV; XVI-XVIII; XIX; XX ст.); мовна ситуація в незалежній Україні (к. XX -поч. XXI ст.).

Роль І. П. Котляревського, Т. Г. Шевченка в розвитку української літературної мови.

Історія голосних фонем української мови.

Історія приголосних фонем української мови.
Динаміка типів відмін іменника давньоруської й української мов.
Формування й розвиток системи флексій прикметників в українській мові.
Історія форм числівника в українській мові.
Історія становлення займенника в сучасній українській літературній мові.
Статус займенника в сучасних лінгвістичних студіях.
Історія форм дієслів в українській мові.
Склад фонем сучасної української літературної мови.
Лексикологія сучасної української літературної мови.
Морфемна будова слова; історичні зміни в морфемній структурі слова.
Способи словотворення в українській мові. Класифікація способів словотворення (традиційна та за основним компонентом твірного форманта).
Принципи класифікації частин мови.
Граматичні категорії імен (іменника, прикметника, числівника, займенника).
Граматичні категорії дієслова.
Дієслівна морфологія. Проблема статусу модальника, станівника.
Службові слова в українській літературній мові.
Словосполучення в сучасній українській літературній мові.
Принципи класифікації речення; типи простого і типи складного речення.
Функціональні стилі сучасної української літературної мови.
Фоностилістика. Стилістичні можливості лексичних засобів. Стилістика фразеологічних одиниць. Стилістичні функції словотворення. Стилістичні можливості морфологічних засобів. Експресивний синтаксис. Стилістичні фігури.
Основні етапи розвитку української діалектології.
Українські діалектні атласи та словники; діалектологія, діалектографія, лінгвістична географія.
Діалектне членування української мови; основні класифікації, їхні принципи, відмінності.
Північні говори української мови. Сучасний стан дослідження діалектів північноукраїнського наріччя.
Проблема українського діалектогенезу.
Сучасні лінгвістичні школи.
Історія українського правопису.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Авксентьев Л. Г., Калашник В. С., Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови. – Х., 1977.
2. Авксентьев Л. Г. Сучасна українська літературна мова: Фразеологія. – Харків, 1983.
3. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків, 1987.
4. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: Навчальний посібник. – Львів, 2003.
5. Бевзенко С. П. Вступ до української діалектології: Конспект лекцій для студентів. – Одеса, 1965.

6. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. – К., 1991.
7. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни та словотвору). – Ужгород, 1960.
8. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. – К.: Наук. думка, 1980.
9. Бевзенко С. П. Українська діалектологія: Збірник вправ. – К. – Одеса: Вища школа, 1987.
10. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Фонетика: Навчальний посібник. – Одеса, 1974.
11. Безпалько О. П., Бойчук М. К., Жовтобрюх М. А., Самійленко С. П., Тараненко І. І. Історична граматики української мови. – К., 1957.
12. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. – К., 1993.
13. Бернштейн С. Б. Очерк сравнительной грамматики славянских языков. – М., 1961.
14. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. – К., 1989.
15. Блик О. П. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Посібник для вчителів. – К., 1988.
16. Блик О. П. Українська мова. Частина І. Фонетика. Орфографія. Лексика і фразеологія. Будова слова (морфеміка). Словотвір. Морфологія. – К., 1997.
17. Богдан М. М., Власенко В. В., Конторчук Г. К. Сучасна українська літературна мова. Лексичний, фонетичний і граматичний аналізи: Навчально-методичний посібник. – Житомир, 2001.
18. Брахнов В. М. Явища асиміляції в консонантизмі української мови. – К., 1970.
19. Булаховський Л. А. Питання походження української мови // Твори: У 5 т. – К., 1975-1981.
20. Ващенко В. С. Слово і його значення. – Дніпропетровськ, 1976.
21. Венжинович Н. Ф. Сучасна українська літературна мова. Курс лекцій. – Вінниця, 2005.
22. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. – К., 1984.
23. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Граматика української мови. Морфологія. – К., 1993.
24. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. – К., 2004.
25. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови. – К., 1982.
26. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К., 1988.
27. Волкотруб Г. Практична стилістика української мови: Навчальний посібник. – Тернопіль, 2004.
28. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова. – К., 1986.
29. Волох О. Т., Чемерисов М. Т., Чернов Є. І. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис. – К., 1989.
30. Вступ до порівняльного вивчення слов'янських мов / За ред. О. С.

- Мельничука. – К., 1966.
31. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.
 32. Головащук С. І. Перекладні словники і принципи їх укладання. – К., 1976.
 33. Горбач О. Генеза української мови та її становище серед інших слов'янських мов // Зібрані статті: У 3-х томах. – Т. 3. – Мюнхен, 1993.
 34. Горещкий П. Й. Історія української лексикографії. – К., 1963.
 35. Горпинич В. О. Морфологія української мови. – К., 2004. – 335 с.
 36. Горпинич В. О. Українська морфологія. – Дніпропетровськ, 2000. – 359 с.
 37. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. – К., 1999.
 38. Грищенко А. П., Мацько Л. І., Плющ М. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова. – К., 1997.
 39. Демський М. Українські фраземи й особливості їх творення. – Львів, 1994.
 40. Дзензелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології. – Ч. 1. Фонетика. – Ужгород, 1965.
 41. Дзензелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології: (Вступні розділи). – Ужгород, 1966.
 42. Доленко М. Т., Дацюк І. В., Кващук А. Г. Сучасна українська мова. – К., 1987.
 43. Дудик П. С. Стилїстика сучасної української мови: Навчальний посібник. – К., 2005.
 44. Жилко Ф. Т. Говори української мови. – К., 1958.
 45. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови. – К., 1966.
 46. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Ч. І. – К., 1972.
 47. Жовтобрюх М. А. Українська літературна мова. – К., 1984.
 48. Жовтобрюх М. А., Волох О. Т., Самійленко С. П., Слинько І. І. Історична граматика української мови. – К., 1980.
 49. Загнітко А. П. Основи функціональної морфології української мови. – К., 1993.
 50. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. – Донецьк, 1996.
 51. Залізник Л. Л. Походження українського народу. – К., 1996.
 52. Зарицький М. С. Стилїстика сучасної української мови. – К., 2001.
 53. Історія української мови. Морфологія. – К., 1978. – 540 с.
 54. Історія української мови. Морфологія. – К., 1978.
 55. Капелюшний А. О. Практична стилїстика української мови. – Львів, 2007.
 56. Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови: Навчальний посібник для студентів філологічних факультетів. – Одеса, 1996.
 57. Климова К. Я., Романюк П. Ф. Практична стилїстика сучасної української мови: Навчальний посібник. – Житомир, 2005.
 58. Кобилянський Б. В. Діалект і літературна мова. – К.: Наук. думка, 1960. – с.
 59. Коваль А. П. Практична стилїстика сучасної української мови. – К., 1987.
 60. Коваль А. П. Слово про слово. – К., 1986.
 61. Коваль А. П., Коптілов В. В. Крилаті вислови в українській літературній

- мові. – К., 1975.
62. Крижанівська О. І. Історія української мови: Історична фонетика. Історична граматики. – К., 2010.
63. Курс сучасної української літературної мови / За ред. Л. А. Булаховського. – К., 1951.
64. Кучеренко Ілля. Актуальні проблеми граматики. – Львів, 2003. – 228 с.
65. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови. Ч. 1. Морфологія. – К., 1961; Ч. 2. Морфологія. – К., 1964.
66. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. – К., 1983.
67. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. – К.: Наук. думка, 1990.
68. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: Підручник. – К., 2003.
69. Медведєв Ф. П. Українська фразеологія. – Харків, 1980.
70. Медведєв Ф. П. Нариси з української історичної граматики. – Х., 1964.
71. Мейє А. Введение в сравнительное изучение индоевропейских языков. – М., 1951.
72. Мейє А. Общеславянский язык. – М., 1951.
73. Москаленко А. А. Нарис історії української лексикографії. – К., 1961.
74. Москаленко А. А. Історія української діалектології. – Одеса, 1966.
75. Москаленко А. А. Нарис історії української діалектології (Радянський період): Учбовий посібник для студентів-заочників. – Одеса, 1962.
76. Москаленко Н. А., Фащенко М. М., Смагленко Ф. П. Сучасна українська літературна мова. Лексичний, фонетичний і граматичний аналіз. – Київ-Одеса, 1980.
77. Німчук В. В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською. – К., 1980.
78. Німчук В. В. Періодизація як напрям дослідження генези та історії української мови // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С. 3-14.
79. Німчук В. В. Походження й розвиток мови української анродності // Українська народність: нариси соціально-економічної і етно-політичної історії // К., 1990. – С. 190-235.
80. Німчук В. В. проблема українського діалектогенезу. – Проблеми сучасної ареалогії. – К., 1994. – С. 25-47.
81. Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики). – К., 1978.
82. Пентиліук М. І. Культура мови і стилїстика. – К., 1994.
83. Перебийніс В. С. Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови. – К., 1970.
84. Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. – К., 2000. – 151 с.
85. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. – К., 1993.
86. Плющ М. Я. Граматики української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. Частина І. – К., 2005. – 288 с.
87. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: Підручник. – К., 1992.
88. Самійленко С. Нариси з історичної морфології української мови. – К., 1964.

89. Селіванова Олена. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. – Полтава, 2006. – 716 с.
90. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. – К., 1973.
91. Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. І. К. Білодіда: в 5 тт. – К., 1969-1973.
92. Сучасна українська літературна мова / За ред. А. П. Грищенка. – К., 1997.
93. Сучасна українська літературна мова / А. П. Медушевський та ін. – К., 1975. – 400 с.
94. Сучасна українська літературна мова / За ред. М. Я. Плющ. – К., 1994.
95. Сучасна українська мова / О. Д. Пономарів та ін. – К., 1997. – 399 с.
96. Сучасна українська літературна мова. Граматичний аналіз. – К., 1970.
97. Ткаченко О. Б. До соціолінгвістичної класифікації мов у її слов'янській специфіці і динаміці // Мовознавство. – 2005. – № 3-4. – С. 63-68.
98. Ткаченко О. Б. Місце України й української мови на карті світу // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 3-13.
99. Тоцька Н. І. Голосні фонемі української літературної мови. – К., 1973.
100. Тоцька Н. І. Фонетика української мови та її вивчення в початкових класах. – К., 1976.
101. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія. – К., 1981.
102. Українська мова: У 2 т. / За ред. П. С. Дудика. – К., 1988.
103. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000.
104. Український правопис. – К., 1999.
105. Фонетика. Морфологія. Наголос / За ред. Л. А. Булаховського. – К., 1951.
106. Царук О. В. Кілька концептуальних зауважень до проблеми українського глотогенезу. – Мовознавство. – 1998. – № 5. – С. 43-48.
107. Царук О. Українська мова серед інших слов'янських. Етнологічні та граматичні параметри. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 1998.
108. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови: Підручник. – К., 2003.
109. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. – Харків, 2002.
110. Шевченко Л. Ю., Різун В. В., Лисенко Ю. В. Сучасна українська мова. Довідник / За ред. О. Д. Пономарева. – К., 1993.
111. Ющук І. П. Українська мова: Підручник. – К., 2003.
112. Якубинский Л. История древнерусского языка. – М., 1953.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ **ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА**

Пропонована програма призначена для вивчення української літератури в ННІ філології та журналістики ЖДУ імені Івана Франка. Укладена на основі головних положень державних документів – законів України «Про освіту», Національної доктрини розвитку освіти України в ХХІ ст., а також на основі базових програм. Вона побудована за такими методологічними та методичними **принципами:**

- утвердження особистісно-зорієнтованого навчання і виховання, спрямованого на всебічний розвиток;

- культурологічний підхід під час вивчення системного курсу української словесності у зв'язках із зарубіжною літературою та суміжними видами мистецтва;
- добір для поглибленого вивчення літератури якісних художніх текстів, у яких виражені національні та загальнолюдські цінності, що викликають інтерес у студентів і сприяють їхньому ідейно-естетичному розвитку;
- забезпечення естетичного сприйняття та прочитання художніх творів у контексті сучасного літературознавства;
- створення сприятливих умов студенту, який творчо працює, для власної ініціативи та пошуку найефективніших форм і методів вивчення історії та теорії літератури.

Із цього випливають такі основні **завдання** вивчення літератури:

1. Прищеплення студентам інтересу до української книжки, любові до літератури, формування читацьких навичок.

2. Виховання засобами художнього слова на основі гуманістичних ідеалів, які пропагує художня література, сучасного естетично розвиненого читача зі сформованими почуттями національної самосвідомості та власної людської гідності.

3. Формування наукового світогляду, самостійного, критичного, творчого мислення на основі засвоєння ними необхідної системи знань з історії та теорії літератури у процесі аналізу художнього твору через самостійну його оцінку, дискусійне обговорення, висловлення власного ставлення до прочитаного.

4. Розвиток літературно-творчих здібностей студентів, їхнього загальнокультурного рівня, всебічно розвиненої особистості, здатної до самоосвіти, самопізнання та пізнання навколишнього світу, самоаналізу, самовираження та самовдосконалення, через ознайомлення із світом прекрасного, через розкриття краси мистецтва слова, високих моральних якостей людини, втілених у художніх творах.

Українська література розглядається у хронологічній послідовності. Програма поділяється на розділи відповідно до прийнятої в літературознавчій науці періодизації літературного процесу.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО РІВНЯ ПІДГОТОВКИ

Вступники на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» повинні **знати**:

- основні етапи розвитку української літератури;
- стильові тенденції літературної доби;
- жанрові особливості літератури;
- періодизацію творчого шляху письменників;
- особливості творчого методу й поетики творчих постатей;
- основні тенденції сучасного літературознавства.

Вступники на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» повинні **вміти**:

- аналізувати основні тенденції літературного процесу в Україні;
- характеризувати ідейно-художню специфіку творчості письменників;
- застосовувати різні аспекти літературознавчого аналізу;

- використовувати здобутки сучасної літературознавчої науки.

Давня українська література

Зародження української літератури. Виникнення літописання. Найдавніші літописні зведення. Історичний зміст та художня форма «Слова о полку Ігоревім». Полемічна проза. Творчість Івана Вишенського. Українська поезія бароко. Тематика та художня специфіка шкільної драми XVII - XVIII ст. Історична та мемуарна проза XVIII ст. Інтермедії та вертепна драма. Творчість мандрівних дяків. Сатирично-гумористичні вірші XVIII ст. Поетична творчість Григорія Сковороди. Байкарська творчість Григорія Сковороди.

Усна народна творчість

Своєрідність фольклору і проблематика фольклористики. Наукові школи фольклористики XIX століття: міфологічна, міграційна, антропологічна, історична та їх відгалуження. Наукові школи XX століття: етнопсихологічна, соціологічна, етнографічно-історична, структуралізм, ритуально-міфологічна. Періодизація фольклору. Український казковий епос. Літературна казка.

Історична проза. Героїчний епос. Особливості суспільно-побутової лірики, її жанровий склад. Обрядова поезія календарного циклу. Поезія родинної обрядовості.

Історія української літератури XIX століття

Поема «Енеїда» І. Котляревського як перший твір нової української літератури.

Риси сентименталізму у прозі Г. Квітки-Основ'яненка («Маруся», «Сердешна Оксана» та ін.).

Творчість П. Куліша. Історичний роман-хроніка «Чорна рада». Жанрова специфіка, принципи образотворення, поетика.

Романтизм в українській літературі 20-40-х років XIX ст. Його місце і значення в становленні нової української літератури.

«Народні оповідання» та повість «Інститутка» Марка Вовчка. Особливості творчої манери письменниці.

Історичні твори Т. Шевченка. Поема «Гайдамаки».

Творчість Т. Шевченка періоду «Трьох літ» (лірика, поеми). Розвиток літературно-естетичних поглядів поета у цей період.

Розвиток реалістичної прози в другій пол. XIX ст. (І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Б. Грінченко).

Розвиток українського театру другої половини XIX ст. «Театр корифеїв».

Новаторство І. Карпенка-Карого в жанрі соціальної комедії («Мартин Боруля», «Сто тисяч», «Хазяїн»). Роль драматурга в розвитку українського театру.

Тема жовнірства у творчості Ю. Федьковича («Новобранчик», «Дезертир»).

Оповідання І. Франка про школу і дітей. Оповідання як жанр епічного роду.

І. Франко. Мотиви, жанри, структура зб. «Зів'яле листя».

Філософські поеми І. Франка («Похорон», «Мойсей», «Іван Вишенський»).

Драматургія І. Франка, її проблематика та образна своєрідність.

Історія української літератури кінця ХІХ - поч. ХХ століття

Особливості розвитку української літератури на поч. ХХ ст. Модернізм, його течії та сучасне вивчення. Літературні дискусії з питань розвитку модернізму.

Особливості розвитку драматургії поч. ХХ ст. Символістська драма Ол. Олеся. Новаторство Лесі Українки-драматурга (проблематика, особливості жанру, новоромантизм у теорії і творчості).

Мотив індивідуальної та національної зради у драмах Лесі Українки («Касандра», «Лісова пісня», «Бояриня»).

Проблема митця і мистецтва у творчості Лесі Українки («Давня казка», «Слово, чому ти не твердая криця», «На столітній ювілей української літератури», «Оргія», «У пущі»).

Імпресіоністичність прози М. Коцюбинського («На камені», «Цвіт яблуні», «Інтермеццо»).

Проблематика та художня своєрідність малої прози В. Винниченка («Студент», «Суд», «Солдатики», «Малорос-європеєць», «Федько-халамидник» та ін.).

Тематична новизна і психологізм повістей О. Кобилянської «Людина», «Царівна».

Художня своєрідність прози О. Кобилянської. Явище мистецького синтезу в оповіданнях «Меланхолійний вальс», «Impromptu phantasie», «Битва», «Рожі».

Художня майстерність переосмислення фольклору та міфології у повістях М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» та О. Кобилянської «В неділю рано зілля копала».

Художня своєрідність прози покутських письменників В. Стефаника, Марка Черемшини, Леся Мартовича: суголосність проблематики, стильова неповторність.

Поезія кінця ХІХ - поч. ХХ ст. Поетичний світ М. Вороного та Олександра Олеся.

Проблематика та художня неповторність прози та драматургії С. Васильченка.

Провідні мотиви поезії В. Самійленка.

Історія української літератури кінця ХХ століття

Українські літературні організації 20-х-30-х років та їх естетичні пошуки.

Характеристика ранньої поетичної творчості П. Г. Тичини.

Рання творчість М. Рильського. Збірка «На білих островах».

Інтимна та пейзажна лірика В. Сосюри.

Художнє осмислення суперечностей пореволюційної доби у новелі М. Хвильового «Я (Романтика)».

Літературна дискусія 1925-1928 рр. та її наслідки.

Проблематика та образи роману В. Підмогильного «Місто».

Поезія Івана Драча та її новаторство.

Жанрова своєрідність новелістичного роману Ю. Яновського «Вершники».

Остап Вишня «Мисливські усмішки». Тема взаємостосунків людини і природи.

Художнє осмислення драматичних подій в українському селі 20-х років ХХ століття у п'єсі М. Куліша «97».

Драматична поема І. Кочерги «Свіччине весілля». Художній вимисел і реальність у п'єсі.

Поезія Василя Симоненка. Основні мотиви лірики.

Творчість Василя Стуса в контексті літературного процесу 60-80-х років ХХ століття.

Художній світ лірики Дмитра Павличка.

Історіософічна проблематика в романах Л. Костенко «Маруся Чурай» та «Берестечко».

Морально-етична та соціальна проблематика в романі М. Стельмаха «Чотири броди».

Олесь Гончар «Собор». Собор як символ духовності народу та його історичної пам'яті.

О. Довженко «Зачарована Десна». Поетичне відображення духовності народу.

Літературний процес 80-90-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. 20-ті роки: полеміки і дискусії. – К., 1991.
2. Агеєва В. Олекса Слісаренко. – К., 1990.
3. Агеєва В. Українська імпресіоністична проза. – К., 1994.
4. Антологія української поезії: В 6 т. – К.: Дніпро, 1984. – 454 с.
5. Астаф'єв О. Лірика української еміграції: еволюція стильових систем. – К.: Смолоскип, 1998. – 314 с.
6. Бабишкін О. Володимир Самійленко: Літературно-критичний нарис. – К., 1963.
7. Бабишкін О. Драматургія Лесі Українки. – К., 1964.
8. Бабишкін О. Ольга Кобилянська: Нарис життя і творчості. – Львів, 1963.
9. Башманівський В. Історія української літератури другої половини ХХ століття. – Житомир, 2010. – 112 с.
10. Башманівський В. Історія української літератури першої половини ХХ століття. – Житомир, 2009. – 124 с.
11. Бій ішов святий і правий: Українська радянська література в роки Великої Вітчизняної війни. – К., 1986.
12. Білецький Л. Основи української літературно-наукової критики: спроба літературно-наукової методології. – Т.1. – Прага, 1925.
13. Білецький О. Українська проза першої половини ХІХ ст. (Від видання Г.Квітки до прози «Основи») // Від давнини до сучасності: У 2-х т. – К., 1960. – Т.1.
14. Білецький О. Шляхи розвитку дожовтневого українського літературознавства // Зб. праць: У 5-ти т. – К., 1966. – Т.3.
15. Білецький О. І. До питання про періодизацію дожовтневої української літератури // Збір. праць: У 5-ти т. – К., 1965. – Т.2.

16. Білецький О.І. Українська література серед інших літератур світу // Збір. праць: У 5т. – К., 1965. – Т.2.
17. Білоус П. Давньоукраїнська література і фольклор: проблема художнього коду. – Житомир, 2006. – 110 с.
18. Білоус П. Зародження української літератури. – Житомир, 2001. – 95 с.
19. Білоус П. Основи літературознавства. – Житомир, 1998. – 82 с.
20. Білоус П. Психологія літературної творчості. – Житомир, 2004. – 96 с.
21. Білоус П., Білоус О. Самостійна робота з давньої української літератури. – Житомир, 2008. – 172 с.
22. Білоус П., Шинкарук В. Давня українська література. – Житомир, 2003. – 164 с.
23. Бовсунівська Т. Феномен українського романтизму. – К., 1997.
24. Брюховецький В. Микола Зеров. – К., 1990.
25. Брюховецький В. Ліна Костенко. – К., 1990.
26. Василь Стефаник у критиці і спогадах. – К., 1970.
27. Весни розспіваної князь: Слово про Антонича. – Львів, 1989.
28. Возняк М. С. Історія української літератури: у двох книгах: Навч. вид. – Львів: Світ, 1994. – Кн. 1- 2.
29. Волинський П. К. Український романтизм у зв'язку з розвитком романтизму в слов'янських літературах // Волинський П. З творчого доробку. – К., 1973.
30. Галич О. А., Назарець В. М., Васильєв Є. М. Загальне літературознавство: Навчальний посібник для вузів. – Рівне, 1997.
31. Гнатюк М. Іван Франко в літературно-естетичних концепціях його часу. – Львів: Каменярь, 1999. – 180 с.
32. Гнатюк М. Літературознавчі концепції в Україні другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. – Львів, 2000. – 207 с.
33. Гнатюк М. П. Українська поема першої половини ХІХ століття: Проблема розвитку жанру. – К., 1975.
34. Голубєва З. Микола Бажан. – К., 1984.
35. Гончар О. І. Просвітительський реалізм в українській літературі. Жанри та стилі. – К., 1989.
36. Грабочич Г. У пошуках великої літератури. – К., 1993.
37. Гречанюк С. До слова чесного, живого. – К., 1986.
38. Гречанюк С. На тлі ХХ століття. – К., 1990.
39. Гречанюк С. На тлі ХХ століття. – К., 1990.
40. Грицай М. Українська драматургія ХУІІ – ХУІІІ ст. – К., 1974. – с. 157 – 187.
41. Грицай М., Бойко В., Дунаєвська Л. Українська народнопоетична творчість. – К., 1983. – С. 6 – 16.
42. Грицай М. С., Микитась К. Л., Шолом Ф. Я. Давня українська література. – К.: Рад. шк., 1978. – 415 с.
43. Гроно нездоланих співців. – К., 1997.
44. Гроно нездоланих співців: Літературні портрети українських письменників ХХ століття, твори яких увійшли до оновлених шкільних програм. – К.: Рад. письменник, 1997. – С. 34-50.

45. Грушевський М. Історія української літератури. – К., 1993. – Т.1. – С. 53 – 59.
46. Гузар З. Вивчення творчості О.Кобилянської. – К., 1978.
47. Давидюк В. Ф. Первісна міфологія українського фольклору. – Луцьк, 1997. – С. 27 – 111.
48. Давня українська література: Хрестоматія / Упоряд. М.М.Сулима. – К.: Рад. шк., 1991. – 576 с.
49. Дей О. І. Поетика української народної пісні. – К.: Наук. думка, 1978. – 250 с.
50. Денисюк І. О. Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст. – К., 1981. – 216 с.
51. Дзеверін О. Про В.Винниченка та його ранню прозу // Винниченко В. Краса і сила. – К., 1989. – С.3-20.
52. Діалектика художнього пошуку. – К., 1985.
53. Довженко і світ. Творчість О. Довженка в контексті світової літератури. – К., 1984.
54. Дончик В. Істина – особистість: Творчість П. Загребельного. – К., 1984.
55. Дорошкевич О. К. Реалізм і народність української літератури ХІХ ст., К., 1986.
56. Дорошкевич О. К. Реалізм і народність української літератури ХІХ ст. –К., 1986.
57. Драгоманов М. Літературно-публіцистичні праці: У 2-х т. – К., 1970.
58. Дунаєвська Л. Українська народна казка. – К., 1987.
59. Єфремов С. Історія українського письменства. – К., 1995.
60. Жук Н. “Його новели як найкращі народні пісні”. – К., 1971.
61. Жулинський М. Із забуття – у безсмертя: Сторінки призабутої спадщини. – К., 1990.
62. Жулинський М. Микола Хвильовий. – К., 1991.
63. Жулинський М. Наближення. – К., 1988.
64. З архіву П. Г. Тичини: Зб. документів і матеріалів. – К., 1990.
65. Забужко О. С. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К., 1992.
66. Засенко О. Марко Черемшина: Життя і творчість. – К., 1974.
67. Засенко О. Осип Маковей: Життя і творчість (1867-1925). – К., 1968.
68. Зеров М. Українське письменство ХІХ ст. // Зеров М. Твори: У 2-х т. –К., 1990. – Т.2.
69. Зуб І. Остап Вишня. – К., 1989.
70. Івашків В. М. Українська романтична драма 30-80-х років ХІХ ст. – К., 1990.
71. Іларіон Митрополит. Дохристиянські вірування українського народу. – Вінніпег, 1981. – 424 с.
72. Ільєнко І. Жага. Труди і дні Максима Рильського. – К., 1995.
73. Ільєнко І. У жорнах репресій. – К., 1995.
74. Ільницький М. Богдан-Ігор Антонич. – К., 1991.
75. Ільницький М. Дмитро Павличко. – К., 1985.
76. Ільницький М. Іван Драч. – К., 1986.
77. Історія української літератури ХХ ст.: У 2-х кн. – К., 1993, 1994.

78. Історія української літератури (перша половина ХІХ століття) / За ред. І.П.Скрипника. – К., 1980.
79. Історія української літератури : У 2-х т. – К., 1987. – 1988.
80. Історія української літератури Х – ХVІІІ ст. Методичні матеріали. – Харків, 1989.
81. Історія української літератури ХІХ століття: У 3-х кн. / За ред. М. Яценка. – Кн. 1, 2. – К., 1995- 1997.
82. Історія української літератури ХІХ ст.: У 3-х кн. – К., 1996. – Кн.2; 1997.– Кн. 3.
83. Історія української літератури ХХ ст. Книга друга. Частина друга (1960–1990-ті роки). – К., 1995.
84. Історія української літератури ХХ ст. Книга друга. Частина перша (1940-ві – 1950-ті роки). За редакцією чл.-кор. НАН України В.Г.Дончика. – К., 1994.
85. Історія української літератури ХХ ст.: У 2 кн. – К., 1993, 1994.
86. Історія української літератури: перші десятиріччя ХІХ століття / За ред. П. П. Хропка. – К., 1992.
87. Історія української літератури: У 2 т. – К.: Наук. думка, 1987. – Т. 1. –630 с.
88. Історія української літератури: У 8 т. – К.: Наук. думка, 1967. – Т. 1- 2.
89. Історія української літератури: У 8-ми т. – К., 1967. – Т.3; 1969. – Т.4. –Кн.1 і 2.
90. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія. У 3х кн. – Кн. 1./ За ред. П.М.Федченка. – К., 1996.
91. Історія української літературної критики. – К., 1988.
92. Історія української літературної критики. Дожовтневий період. – К., 1988.
93. Калениченко Н. Великий сонцепоклонник: Життя і творчість М. Коцюбинського. – К., 1967.
94. Калениченко Н. Л. Українська література другої половини ХІХ ст. Напрями. Течії. – К., 1977.
95. Качкан В. Хай святиться ім'я твоє. Історія української літератури культури в персоналіях (ХІХ – перша пол. ХХ ст.). – Кн. 4. – Ів.-Франківськ, 200. – 368 с.
96. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. – Вінніпег, 1959 – 1962. – т. 1 – 5.
97. Ключек Г. «Душа моя сонця намріяла...»: Поетика «Сонячних кларнетів» П.Тичини. – К., 1986.
98. Ключек Г. Поетика Бориса Олійника. – К., 1989.
99. Ковалів Ю. «Празька школа»: на крутосхилах «філософії чину». Навч. Посібник. – К., 2001.
100. Ковалівський А. З історії української літературної критики. – Харків, 1926 / Фотопередрук О. Горбача у кн.: Нариси історії української літературної критики. – Мюнхен, 1994.
101. Коваль В. «Собор» і навколо «Собору». – К., 1989.
102. Колесса Ф. Українська усна словесність / Вступ. стаття М. Мушинки. – Едмонтон, 1983.
103. Комаринець Т.І. Ідейно-естетичні основи українського романтизму (Проблема національного й інтернаціонального). – К., 1983.

104. Коновець О.Ф. Просвітницький рух в Україні (ХІХ – перша третина ХХ ст.) – К., 1992.
105. Кононенко П. Українська література: Проблеми розвитку. – К., 1994.
106. Кононенко П.П. Українська література. Проблеми розвитку. – К., 1994.
107. Корогодський Р. У пошуках внутрішньої людини. – К., 2002.
108. Костенко М. Художня майстерність Михайла Коцюбинського. – К., 1969.
109. Кузнецов Ю. Поетика прози Михайла Коцюбинського. – К., 1989.
110. Куценко Н. Сторінки життя і творчості О. Довженка. – К., 1975.
111. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Підручник. – 2001. – 591 с.
112. Лесин В. Василь Стефаник – майстер новели. – К., 1970.
113. Літературознавчий словник-довідник. – К., 1997.
114. Маланюк Є. Книга спостережень. – К., 1998.
115. Матеріали до вивчення історії української літератури: В 5 т. – К.: Рад. шк., 1959. – 651 с.
116. Матеріали до вивчення української літератури: У 5-ти т. – К., 1963.
117. Михайлин І. Жанр трагедії в українській радянській драматургії. – К., 1989.
118. Мишанич О. Повернення. – К., 1993.
119. Міщенко Л. Леся Українка: Посібник для вчителів. – К., 1986.
120. Міщенко Л. Політична поезія Лесі Українки: Соціальний генезис і естетична природа. – Львів, 1974.
121. Монастирецький Л. Актуальні проблеми історії української літератури ХХ-го – поч. ХХІ століть. – Житомир, 2010. – 56 с.
122. Монастирецький Л., Башманівський В. Історія української літератури ХХ століття. Література українського зарубіжжя. – Житомири, 2007. – 60 с.
123. Моренець В. Володимир Сосюра. Нарис життя і творчості. – К., 1990.
124. Наєнко М. Григорій Косинка. – К., 1989.
125. Наєнко М. К. Українське літературознавство: Школи, напрями, тенденції. – К., 1997.
126. Наливайко Д. С. Искусство: направления, течения, стили. – К., 1981.
127. Наливайко Д. С. Спільність і своєрідність. Українська література в контексті європейського літературного процесу. – К., 1988.
128. Нахлік Є. К. Українська романтична проза 20-60-х років ХІХ ст. – К., 1978.
129. Неврлий М. Українська радянська поезія 20-х років. Мікропортрети в художніх стилях і напрямках. – К., 1998.
130. Новиков Н. Образы восточнославянской сказки. – Л., 1974.
131. Новиченко Л. Поезія і революція. – К., 1968.
132. Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського. – К., 1980, 1993.
133. Новиченко Л. Твори: У 2-х т. – К., 1984.
134. Нудьга Г. А. Українська балада (З теорії та історії жанру). – К., 1970.
135. Одарченко П. Леся Українка: Розвідки різних років. – К., 1994. – 239с.
136. Одарченко П. Славна дочка українського народу Олена Пчілка //Одарченко П. Українська література. Зб. вибр. статей. – К., 1995. – С.46.
137. Олійник В. Творчість Степана Васильченка. – К., 1979.
138. Олійник-Рахманний Р. Літературно-ідеологічні напрями в Західній Україні (1919 – 1939 рр.) – К., 1999.

139. Ольга Кобилянська в критиці та спогадах / Упоряд. Та прим.тки Ф. Погребенника, О. Коваленко, Е. Панчука, В. Піскалової. – К., 1963.
140. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 199.
141. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – Львів, 1997.
142. Павлишин М. Канон та іконостас. – К., 1997.
143. Панченко В. Юрій Яновський: Життя і творчість. – К., 1988.
144. Пелешко Ю. Українська література пізнього Середньовіччя (друга пол. XIII – XV ст.): Джерела. Система жанрів, духовні інтенції. – К.: Фоліант, 2004. – 423 с.
145. Півтораadni В. Архип Тесленко: Життя і творчість. – К., 1982.
146. Пісня мужніх. – К., 1960.
147. Пісня полеглих в строю. – К., 1965.
148. Повернення Україні Богдана Лепкого. – Кн. 1. – III. – Чикаго – Україна, 1993 – 1997.
149. Погребенник Ф. Богдан Лепкий. – К., 1993.
150. Погребенник Ф. Василь Стефаник у слов'янських літературах. – К., 1976.
151. Погребенник Ф. Лесь Мартович: Життя і творчість. – К., 1971.
152. Погребенник Ф. Осип Маковей: Критико-біографічний нарис. – К., 1960.
153. Погребенник Ф. Сторінки життя і творчості В. Стефаника. – Ужгород, 1968.
154. Поліщук В. Художня проза М. Старицького: Проблематика й особливості поетики романів і повістей письменника. – Черкаси, 2003.
155. Приходько І. Ф. Українські класики без фальсифікації. – Х.: Світ дитинства, 1997.
156. Пропп В. Исторические корни волшебной сказки. – Л., 1986.
157. Просалова В. Поезія «празької школи». – Донець, 2000.
158. Радишевський Р.П. Олександр Олесь: Життя і творчість. – К., 1994.
159. Рильський М. Володимир Самійленко // Літературно-критичні статті. – К., 1980.
160. Рисак О. О. Лесин дивосвіт. – Львів: Світ, 1992. – 184 с.
161. Рисак О. О. «Найперше музика у слові»: Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі к. XIX – поч. XX ст.» – Луцьк: Вежа, 1999. – 402 с.
162. Рисак О. О. У вимірах самотності і спокуси владою: Три драматичні поеми Лесі Українки – «У пущі», «Кассандра», «Камінний господар». – Луцьк: Вежа, 1999. – 70 с.
163. Розвиток жанрів в українській літературі XIX – початку XX століття. – К., 1986.
164. Славутич Я. Розстріляна Муза. – К.: Либідь, 1992. – 184 с.
165. Славутич Яр. Розстріляна муза. – К., 1992.
166. Сліпушко О. Софія київська. Українська література Середньовіччя: доба Київської Русі (X – XIII ст.) – К.: Аконт, 2002. – 400 с.
167. Смілянська В. Архип Тесленко: Літературний портрет. – К., 1971.
168. Сокіл В. Народні легенди та перекази українців Карпат. – К., 1995. – С. 15-25.
169. Співець знедоленого селянства. – К., 19674.
170. Творчий метод і поетика Т.Шевченка. – К., 1980.

171. Тельнюк С. «Молодий, я молодий...»: Поетичний світ Павла Тичини (1906-1924). – К., 1990.
172. Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства). – К., 1998.
173. Ткачук М.П. Жанрова структура прози Івана Франка (Бориславський цикл та роман з життя інтелігенції) / Наук. ред. Р.Гром'як. – Тернопіль, 2003. – 382 с.
174. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. //Зібр. творів: У 50-ти т. – К., 1984. – Т.41.
175. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. //Зібр. творів: У 50-ти т. – К., 1984. – Т.41.
176. Хропко П. Становлення нової української літератури. – К., 1988.
177. Хропко П.П. Біля джерел української реалістичної прози (10-40-ві рр. ХІХ століття). – К., 1972.
178. Хропко П.П. Драматургія першої половини ХІХ століття. – К., 1972.
179. Чайковська В. Явище мистецького синтезу в українській літературі. – Житомир, 2008. – 192 с.
180. Чижевський Д. Історія української літератури. Від початків до доби реалізму. – Тернопіль, 1994.
181. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). – Тернопіль, 1994.
182. Чижевський Д. Історія української літератури. Від початків до доби реалізму. – Нью-Йорк, 1956 // Тернопіль, 1995.
183. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К., 1992.
184. Шевчук В. Муза Роксоланська. Українська література ХІІІ – ХVІІІ ст. – Кіровоград, 1994.
185. Шерех (Шевельов) Ю. Третя сторожа. – К., 1991.
186. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеологія: У 3 т. – Харків, 1998.
187. Шубравський В.Є. Від Котляревського до Шевченка (Проблема народності української літератури). – К., 1976.
188. Яценко М. Т. На рубежі літературних епох. «Енеїда» Котляревського і художній процес в українській літературі. – К., 1977.
189. Яценко М. Т. Питання реалізму і позитивний герой в українській літературно-естетичній думці першої половини ХІХ століття. – К., 1979.
190. Яценко М. Т. Український романтизм й інші слов'янські літератури //Слов'янські літератури. Доповіді. – К., 1988.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Важливе місце в професійній підготовці студентів-філологів вищих навчальних закладів належить методиці навчання української мови в середній школі. Специфіка цього курсу полягає в тому, що він спирається на суміжні (мовознавство, педагогіку, психологію, логіку) і покликаний виробити на цій основі педагогічну майстерність у майбутнього словесника. Перебудова шкільної рідномовної освіти зумовлює необхідність осучаснення й удосконалення змісту курсу, спрямування його на підготовку майбутніх

учителів до цілеспрямованого формування національно свідомої мовної особистості в школі, реалізації комунікативно-діяльнісного лінгводидактичного принципу.

Методика української мови – це педагогічна дисципліна, що передбачає мету і завдання, принципи, зміст, форми і методи навчання, шляхи удосконалення учнями мовних та мовленнєвих умінь та навичок, формування засобами предмета мовної особистості.

Метою курсу методики навчання української мови є навчити студентів виробляти і застосовувати перспективні технології навчання, допомогти оволодіти майбутньою професією.

Після опанування курсу методики навчання української мови студенти повинні **знати**:

- історію методики навчання української мови;
- пріоритетні напрями мовної освіти, зміст і структуру шкільного курсу української мови;
- внутрішньо-предметні зв'язки, що існують між темами курсу;
- методи й прийоми навчання мови;
- лінгвістичні, дидактичні та психологічні основи навчання української мови;
- теорію і практику сучасного уроку української мови;
- особливості методики вивчення основних його розділів;
- специфіку позакласної роботи з мови.

Студенти повинні **вміти**:

- аналізувати діючі програми та підручники з української мови;
- розробляти конспекти уроків і планувати навчальний матеріал;
- володіти найефективнішими методами і прийомами;
- добирати дидактичний матеріал;
- планувати навчальні дії для досягнення мети уроку;
- досконало володіти системою вправ і завдань, добираючи оптимальні залежно від поставленої мети;
- оцінювати й аналізувати усні відповіді учнів, указувати шляхи вдосконалення;
- перевіряти й аналізувати письмові роботи учнів, оцінюючи їх за 12-бальною системою;
- розвивати усне й писемне мовлення учнів;
- проводити позакласну і позашкільну роботу з мови;
- організовувати самостійну роботу учнів з української мови;
- підвищувати професійні якості та самоосвіту.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Наукові основи та джерела розвитку методики мови. Значення наукової методики для практики навчання української мови в школі.

Внесок провідних учених у розвиток наукової методики навчання української мови.

Методика вивчення української мови як наука та навчальна дисципліна. Зв'язок методики із суміжними дисциплінами.

Міжпредметні зв'язки в навчанні мови.

Слово в методичній спадщині І. Огієнка та В. Сухомлинського.

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ШКІЛЬНОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Принципи побудови і зміст діючих програм з української мови.
Концепція навчання української мови в 12-річній школі

Лінгвістичні та дидактичні засади вивчення мови в середній школі.

Мовний, мовленнєвий, соціокультурний, діяльнісний компоненти змісту шкільного курсу української мови (за чинною шкільною програмою).

Методичні вимоги до сучасного уроку української мови. Нові форми уроків на сучасному етапі розвитку освіти.

Новітні тенденції в навчанні української мови.

Роль, місце і зміст роботи мовного гуртка в школі.

ОСНОВИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Основні методи і прийоми навчання мови.

Типи уроків української мови. Методика проведення уроку вивчення нового матеріалу.

Засоби навчання мови. Педагогічні вимоги до мовного дидактичного матеріалу. Наочність і ТЗН, їх види, методика використання.

Тематичне та поурочне планування з мови, його особливості. Зразок тематичного планування на матеріалі вивчення теми «Іменник» (6 клас).

ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ РОЗДІЛІВ ШКІЛЬНОГО КУРСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Основна мета, завдання вивчення фонетики в 5 класі, зумовленість методів та прийомів навчально-виховної роботи специфікою розділу.

Методика вивчення лексики в школі. Словник на уроці мови. Використання тлумачного словника на уроці (5 клас).

Місце морфемного і словотвірного розбору в шкільному курсі української мови.

Розвиток мовного світогляду учнів у процесі вивчення будови слова і словотвору.

Основна мета, завдання вивчення граматики в школі. Методи й прийоми вивчення словосполучення і речення .

Методика вивчення частин мови (5-7 класи).

Формування мовної особистості у процесі вивчення граматики в школі.

Методика вивчення простого речення.

ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНИХ ТА ПУНКТУАЦІЙНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Принципи навчання орфографії, зокрема опора на принципи українського правопису. Поняття про орфограму.

Види помилок з мови. Робота над удосконаленням правописної грамотності учнів.

Види диктантів та методика їх проведення.

Засвоєння пунктуації. Робота над інтонацією під час вивчення простого речення.

Види мовного розбору в школі та методика їх проведення.

Методика вивчення загальних відомостей про мову. Вдосконалення мовних умінь і навичок учнів у старших класах.

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ

Місце творів у системі роботи з розвитку мовлення учнів. Складання тексту власними силами (усвідомлення теми, визначення головної думки, складання плану, саморедагування).

Робота над текстом на уроках мови в середніх класах.

Методика проведення переказу в середній школі. Структурні елементи уроку підготовки учнів до написання докладного переказу (7 клас).

Методика підготовки учнів до написання творів-роздумів. Орієнтовна тематика творчих робіт для 5-9 класів.

Методика вивчення стилістики і риторики в школі.

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Поняття про мовну особистість. Антропоорієнтований підхід до мовної освіти.

Теорія і практика когнітивної методики навчання української мови.

Компетентнісний підхід до шкільної рідномовної освіти і шляхи його реалізації.

Креативна технологія: загальні положення і шляхи реалізації на уроках української мови.

Сутність технології блочного навчання старшокласників, можливості використання її в лінгвометодичній системі.

Основні положення концепції інтенсивного навчання правописної грамотності, шляхи їх реалізації.

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

«Педагогічна технологія» і «технологія навчання мови»: сутність, співвідношення понять.

Поняття про технологію інтерактивного навчання. Форми і методи реалізації інтерактивного навчання на заняттях з української мови.

Ігрові технології навчання в шкільному курсі української мови.

Особливості технології проектного навчання на заняттях з мови: підготовка проектів на лінгвістичні та культурологічні теми.

Технологія дослідницького навчання в контексті рідномовної освіти в старших класах.

Реалізація функціонально-стилістичного та комунікативно-тренінгового підходів у технології розвитку навичок ефективного спілкування.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Інноваційні системи навчання мови в досвіді сучасного вчителя-словесника.

Сутність модульно-розвивальної технології навчання, шляхи впровадження її в систему шкільної рідномовної освіти.

Зовнішнє незалежне оцінювання з української мови: проблеми і шляхи їх подолання. Методика підготовки учнів до зовнішнього тестування з української мови.

Психолінгвістичні тренінги як засіб мовленнєвого розвитку учнів.

Інтегрований підхід до розвитку мовлення учнів: шляхи реалізації.

Технологічний підхід до навчання як один із пріоритетних напрямів мовної освіти в школі.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Беляєв О. Сучасний урок української мови. – К., 1980.
2. Білоусенко П., В. Явір. Проблемно-ситуативні завдання на уроках рідної мови. – К., 1990.
3. Біляєв О. Інтегровані уроки рідної мови// Дивослово, 2003. – №5.
4. Біляєв О. Методика мови як наука // Дивослово. – 2002. – №11.
5. Біляєв О. Проблема методів у навчанні мови // Українська мова й література в школі, 1980. - №10.
6. Блик О. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Посібник для вчителя. – К., 1988.
7. Богуш А., Трифонова О., Кисельова О., Горіна Ж., Черкасов М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: Монографія. – Одеса, 2008.
8. Браїлова О. «Нове життя нового прагне слова...»: Із досвіду роботи за модульно-розвивальною системою навчання// Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2002. – №4. – С.136 – 141.
9. Валентій Л. Мовний аналіз як метод навчання // Дивослово, 1996. – №3.
10. Варзацька Л. Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості // Українська мова й література в школі, 2007. – №2. – С. 13-18.
11. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду// Вища освіта України. – 2008. – С.3. – С.23-30.
12. Голуб Н. Лексика усного мовлення учнів в 5-7 кл. // Дивослово. – 1997. – № 1. – С. 51-53.
13. Гопштер Є. Роль міжпредметних зв'язків у формуванні комунікативної компетенції учнів // Українська мова й література в школі. – 2008. – №4. – С. 24-27.
14. Горпинич В. Будова слова і словотвір. – К., 1990.
15. Горяний В. Односкладне речення.
16. Грипас Н. Робота над текстом на уроках мови в 4-6 класах. – К., 1989.
17. Девдера М. Робота з укрупненням на уроці української мови// Українська мова і література в школі. – 2005. – №2. – С.45 – 49.
18. Девдера М. Уроки мови із застосуванням укрупнень (фрагменти розробок)// Українська мова і література в школі. – 2005. – №7. – С.32 – 34.
19. Довга О. Як писати твори. – К., 1995
20. Донченко Т. Власне методичні принципи навчання мови// Українська мова й література в школі. – 2004. – №2.

21. Єрмоленко С. Нариси з української словесності. Стилїстика та культура мови. – К., 1999.
22. Іванова Р., Могила Н. Урок розвитку зв'язного мовлення “Квіти – краса життя” (5 клас)// Українська мова і література в школі. – 2003. – №6. – С.41–46.
23. Ісак Н. Диференціація та індивідуалізація навчання // Урок Української. – 2000. - №5-6.
24. Караман С. Методика навчання української мови в гімназії. Навчальний посібник. – К., 2000.
25. Клименко Л. Використання творчої спадщини І.Огієнка на уроках мови та літератури // Дивослово, 2007. – №12. – С.41-44.
26. Кобзар Аліна. Розумний бідним не буває ... (Конспект ділової гри «Гроші та бізнес» для учнів старших класів)// Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2008. – №10. – С.82-85.
27. Ковалик І., Мацько Л., Плющ М. Методика лінгвістичного аналізу тексту. – К., 1984.
28. Кожуховська Л. Про роботу над фразеологією в 5-7 класах // УМЛШ. – 1998. - № 1. – С. 23-26.
29. Кочерган М. Мовознавство на сучасному етапі// Дивослово. – 2003. – №5. – С.24-29.
30. Кравець Л. Риторика від джерел до сучасності // Українська мова і література. – 2000. - № 5.
31. Краевский В.В., Хуторской А.В. Основы обучения. Дидактика и методика: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Академия, 2007.
32. Кучерук О.А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: Навчальний посібник. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007.
33. Лаврик В. Індивідуально-диференційований підхід – основа особистісно зорієнтованого навчання // Українська мова й література в школі, 2007. – №1. – С.14-16.
34. Лукач С. Бесіда на уроках мови. – К., 1990.
35. Манжос О. Групова робота на уроках української мови // Дивослово, 2008. – №1. – С.2-4.
36. Мацько Л. Сучасні підходи до створення підручників з української мови: місце лінгвостилїстики // Дивослово. – 1999. – №8.
37. Мацько Л., Мацько О. Риторика. – К., 2003.
38. Мацько Л., С. Караман. Українська мова. Як писати переказ.
39. Мацько Л., Семенов О. Перспективи профільного навчання: програмні засади// Дивослово, 2008. - №2. – С.4-9.
40. Мельничайко В. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. – К., 1986.
41. Методика вивчення української мови в школі (О.Біляєв, В.Мельничайко, М.Пентиліук та ін.). Посібник для вчителів. – К., 1987.
42. Методика викладання української мови в середній школі (І.Олійник та ін.) – К., 1989.
43. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах (за ред. М. Пентиліук). – К., 2000.

44. Методика навчання української мови в ДВНЗ та середніх освітніх закладах. Кредитно-модульний курс: Навч.-метод. посіб./ О.І. Потапенко, Г.І. Потапенко, Л.П. Кожуховська та ін. За заг. ред. О.І. Потапенка. – М.: Міленіум, 2006.
45. Мороз С. Як стати успішною людиною? Конспект інтерактивного уроку з теми „Лінгвістика тексту. Актуальне членування речення”: 9 клас// Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2005. – № 2. – С.25 – 29.
46. Навчання української мови в 10-11 класах. Посібник для вчителя (Біляєв О. та ін.) – К., 1998.
47. Новосьолова В. Нові підходи до вивчення слова і його лексичного значення у школі // УМЛШ. – 2001. – № 6. – С. 8-10.
48. Омельчук С. Формування навичок стилістичного аналізу складних синтаксичних конструкцій // Дивослово. - № 5. – С. 72-77.
49. Омельчук Сергій. Проблемно-пошукове навчання синтаксису рідної мови// Дивослово. – 2007. – №10. – С.4-5.
50. Онищук В. Типи, структура і методика уроку в школі. – К., 1973.
51. Пашук Н. Зовнішнє незалежне оцінювання: вчімося на помилках // Дивослово, 2008. - №2. – С.21-22.
52. Педагогічний словник/ За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001.
53. Пентиліук М. Робота із стилістики в 4-6 кл. – К., 1984.
54. Пентиліук М. Робота із стилістики в 8-9 кл. – К., 1999.
55. Пентиліук М. Сучасні підходи до типології уроків // Дивослово, 2008. - №6. – С. 2-5.
56. Пентиліук М. Формування мовної особистості учня – важлива проблема сучасної лінгводидактики // Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів. – Рівне, 2006. – С. 29-34.
57. Пентиліук М., Окуневич Т. Методика навчання української мови у таблицях і схемах. – К., 2006.
58. Пентиліук М.І., Нікітіна А.В., Горошкіна О.М. Концепція когнітивної методики навчання української мови// Дивослово. – 2004. – №8. – С. 5 –9.
59. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: Навчальний посібник/ За заг. ред. С.П. Бондар. – Рівне: Тетіс, 2003.
60. Петруня М. Гра як метод перевірки знань// Дивослово. – 2004. – №11. – С. 20 31.
61. Піскорська Л., Скуратівський Л. Проблемно-пізнавальні завдання на уроках рідної мови // Українська мова й література в школі, 2007. - №7-8. – С.14-16.
62. Плиско К. Принципи, форми і методи навчання української мови. – Харків, 1995.
63. Плиско К. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Харків, 1992.
64. Плющ М. Словотворення та вивчення його в школі. – К., 1985.
65. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А. С. К., 2005.

66. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті// Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи/ За заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 65-71.
67. Пометун Олена. Активні й інтерактивні методи навчання: до питання про диференціацію понять// Шлях освіти. – 2004. – №3. – С. 10-15.
68. Потиха З. Дидактические принципы изучения словообразования в школе. – Русский язык и литература в школе. – 1972. – №5.
69. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-12 класи/ За ред. Л.В. Скуратівського. – Київ, Ірпінь: Перун, 2005.
70. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Рідна мова. 5-11 класи. (Укладачі Л.Скуратівський, Г.Шелехова). – К., 2004.
71. Савенкова Л. Комунікативні процеси у навчанні. – К., 1996.
72. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Нар. образование, 1998.
73. Сердюк О. Основи управління комунікативним процесом. – К., 1998.
74. Скуратівський Л. До питання про значення поняття «мовленнєвий розвиток» та інші близькі за змістом поняття// Українська мова і література в школі. – 2005. – №3. – С.2-4.
75. Скуратівський Л. Пізнавальні завдання з української мови. – К., 1985.
76. Скуратівський Л. Уроки рідної словесності (Улас Самчук «Волинь» / Розділові знаки при вставних словах) // УМЛШ, 1999, № 4, – С. 68-73.
77. Степанюк М. Плани уроків вивчення теми «Речення з однорідними членами» (8 клас)// Українська мова і література в школі. – 2003. – № 6. – С.35 – 41.
78. Ужченко В. Вивчення фразеології в середній школі. Посібник для вчителя. – К., 1990.
79. Усатенко Т. Лексична семантика і розвиток мовлення учнів. – К., 1984.
80. Федоренко В.Л. Енциклопедія інтелектуальних ігор на уроках української мови. – Х.: Основа: ПП «Тріада+», 2007.
81. Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення. – К.: Правда Ярославичів, 1997.
82. Хом'як І. Вивчення лексики у зв'язку із словотвором // Урок Української. – 2002. – № 7. – С.38-42.
83. Хом'як І. Вивчення лексики у поєднанні із фразеологією // Дивослово. – 2002. – № 7. – С.20-24. Горбачук В. Види диктантів і методика їх проведення. – К., 1989.
84. Хом'як І. Практика навчання орфографії в загальноосвітній школі // Українська мова і література в школі. – 2004. - № 4. – С.14-17.
85. Христіанінова Р. Просте речення в шкільному курсі української мови. – К., 1991.
86. Хуторской А.В. Развитие одаренности школьников: Методика продуктивного обучения. – М.: ВЛАДОС, 2000.
87. Цінько С. Методика розвитку навичок аудіювання в учнів 5 класу // УМЛШ. – 1999. – № 4. – С. 7-11.

88. Чміль Н. Модульно-розвивальне навчання: Вивчення теми «Займенник» у 6 класі: Система занять// Українська мова та література. – 2004. – № 44. – С.1 – 24.
89. Чмут Т. Культура спілкування. – Хмельницький, 1999.
90. Чумак Т. Ігрові елементи на уроках мови// Дивослово. – 2001. – № 7. – С.44-46.
91. Шелехова Г. Про систему роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів // Дивослово. – 1994. – № 1. – С. 26-29.
92. Шелехова Г. Розвиток зв'язного мовлення (10 клас) // Дивослово. – 1997. - № 2. – С. 53-56.
93. Шелехова Г. Уроки повторення і узагальнення в кінці року в 5 класі// Українська мова й література в школі, 2006. - №3.
94. Шелехова Г., Бондаренко Н., Новосьолова В. Концептуальні засади навчання української мови в профільній школі (академічний рівень) // Українська мова й література в школі, 2008. - №6. – С.2-5.
95. Эрдниев П.М. Укрупнение единиц как технология обучения. – М.: Просвещение, 1992. – Ч.1.
96. Ющук І. Практикум з правопису української мови. – К., 1997.
97. Яворська С. Перші теоретичні праці з методики навчання мови // Дивослово. – 2002. – № 12.
98. Яворська С. Система праці над орфографічними помилками // Урок Української. – 2000. – № 3. – С.33-35.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ **ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА**

На сучасному етапі розвитку освіти постають якісно нові вимоги до професійної підготовки, професійної компетенції майбутнього вчителя української літератури, що зумовлені соціальною потребою радикального поліпшення літературної підготовки школярів, формуванням національно свідомої, духовно багатого особистості молодого громадянина і патріота України. Серед актуальних питань сьогодення – проблеми підготовки майбутніх учителів української літератури в педагогічних університетах як особистостей, у яких сформовані теоретична, практична, мотиваційна, науково-дослідницька готовність до інтелектуально-творчої професійної та самоосвітньої діяльності.

Опановуючи шкільний курс української літератури та методики її викладання, майбутній учитель-словесник не лише усвідомлює специфіку викладання літератури в сучасному загальноосвітньому закладі, а й набуває досвіду створення нових технологій уроків, авторських програм, які допоможуть розвинути читацьку активність молодого покоління.

Методика викладання літератури – це наука про типологію форм літературної освіти, про сутність методів, методичних прийомів і засобів вивчення художнього письменства у школі; це наука про те, як організовувати учнів на самостійне опанування нашою великою класичною і сучасною словесністю, як здійснювати естетичне виховання школярів, як організовувати їх на позакласне і позашкільне вивчення літератури.

Методика викладання літератури має об'єкт та предмет наукового дослідження, специфічні методи.

Об'єктом дослідження методики є процес професійної підготовки майбутнього вчителя до викладання літератури в школі.

Предметом дослідження методики є зміст, методи, прийоми, види і форми навчальної діяльності, спрямовані на реалізацію освітньо-виховних завдань.

У теоретичному курсі передбачено розкриття питань наукового обґрунтування змісту предмета, методів вивчення літератури (з диференціацією за віковими і психологічними особливостями учнів по класах), специфіки і типів сучасного уроку літератури, системи вивчення художнього твору, біографії письменника у зв'язку з його творчістю; засвоєння понять з теорії літератури в цій системі, традиційних і новаторських форм літературних занять у їх взаємозв'язках, проблемності навчально-виховних завдань; з'ясування видів позакласної і позашкільної роботи з літератури. У практичному курсі розглядаються питання удосконалення форм і методів розвитку усного і писемного мовлення на уроках літератури, аналізу діючих шкільних програм і підручників з літератури; вивчення типологічних різновидів уроків літератури, методів та прийомів навчання; ознайомлення з плануванням учителя-словесника та методичною роботою в школі.

Після опанування курсу методики навчання української літератури студенти повинні **знати**:

- історію методики навчання української літератури та вимоги до особистості і професійної підготовки вчителя-словесника;
- типологію і структуру уроків літератури, методи та прийоми викладання літератури у школі, новаторські форми занять;
- принципи та шляхи аналізу художніх творів;
- життєвий і творчий шлях письменників та форми, методи і прийоми викладу цього матеріалу;
- особливості вивчення ліричних, епічних та драматичних творів у школі;
- літературно-критичні статті та елементи теоретико-літературних понять у шкільному курсі вивчення літератури;
- види наочних посібників з літератури;
- систему письмових робіт з літератури в основній та старшій школі;
- види позакласної і позашкільної роботи з літератури.

Студенти повинні **вміти**:

- аналізувати діючі шкільні програми і підручники з української літератури;
- складати конспекти уроків і планувати навчальний матеріал;
- володіти найбільш ефективними шляхами, методами і прийомами викладу матеріалу;
- аналізувати художні твори різних родів і жанрів;
- виразно читати художні тексти;
- перевіряти та аналізувати письмові роботи, оцінювати за 12-бальною системою, розвивати усне і писемне мовлення учнів;
- проводити позакласну і позашкільну роботу з літератури;

- застосовувати різні види наочних посібників з літератури;
- організовувати самостійну роботу і позакласне читання;
- підвищувати професійні якості та самоосвіту.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ ЯК НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА

Своєрідність методики викладання літератури на сучасному етапі. Її об'єкт, предмет, методи наукового дослідження (критичне засвоєння досвіду як української, так і зарубіжної методики; метод цілеспрямованого спостереження; метод масового усного й писемного опитування учнів; метод педагогічного експерименту).

Джерела вивчення методики (історичний досвід школи; передовий досвід сучасних шкіл (як вітчизняних, так і зарубіжних); теоретичні праці відомих педагогів-методистів; педагогічні експерименти).

Зв'язок методики викладання літератури з іншими науками (мовознавством, літературознавством, психологією, філософією, історією, соціологією, народознавством, педагогікою, етикою, естетикою).

Підручники і посібники з методики викладання української літератури.

УЧИТЕЛЬ СЛОВЕСНОСТІ І ЙОГО ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ. ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Вимоги до особистості і професійної підготовки вчителя-словесника (глибокі і міцні знання предмета, вміння цікаво і доступно його викладати й отримувати ефективні результати; любов до учнів і до своєї професії; особисті моральні, духовні і фізичні якості; знання таємниць філології; володіння навичками ораторського й ділового стилю спілкування; розуміння питань історії розвитку рідного народу; дотримання принципів народної етики й моралі в повсякденному житті).

Потреба радикального поліпшення мовно-літературної підготовки учнів, формування національно свідомої, духовно багатого особистості, патріота Української держави.

Професійні якості філолога (професійна компетентність, фахова підготовка та ерудиція, що передбачають наявність певних знань, умінь і навичок; вільне володіння навчальним матеріалом, докладне знання художніх творів, вміння самому виразно читати художні тексти; розуміння психолого-педагогічних основ навчання і виховання учнів, специфіки мистецтва і особливостей сприймання його школярами різного віку; досконале володіння сучасними технічними засобами навчання, зокрема і комп'ютером; справедливість, вимогливість, людяність, вміння володіти собою тощо).

Планування роботи вчителя-словесника.

СУЧАСНИЙ УРОК ЛІТЕРАТУРИ, ЙОГО ТИПИ І СПЕЦИФІКА

Урок – основна форма викладання літератури в школі, його своєрідність та критерії ефективності. Проблема типології уроків літератури. Класифікації уроків за структурою навчального предмета; за характером основних

дидактичних завдань; за методами навчання, видами й формами роботи, дидактичними завданнями; за основною дидактичною метою тощо).

Структура уроку літератури. Навчальні ситуації та їх логічна вмотивованість. Характеристика основних елементів уроку. Новаторські форми занять (уроки-семінари, уроки-диспути, уроки-роздуми, уроки-монтажі, уроки-літературно-музичні композиції, уроки-психологічні дослідження, уроки-філософські дослідження, уроки-спостереження, уроки-рецензії, уроки-композиції, інтегровані уроки тощо).

Особливості уроків з позакласного читання.

Підготовка вчителя до уроку літератури.

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ВИКЛАДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ

Поняття про методи і прийоми навчання літератури. Проблема класифікації методів навчання.

Метод лекції та історія його впровадження у шкільну практику. Типи шкільної лекції (вступна, оглядова, підсумкова, настановна), основні вимоги до неї.

Метод бесіди як живе спілкування учителя і учнів. Бесіда за рівнем творчої пізнавальної діяльності учнів (репродуктивна, евристична, проблемна, аналітична, узагальнююча), за метою і часом проведення (вступна, пояснювальна, підготовча, перевірна тощо). Розвиток методу літературної бесіди.

Метод творчого читання. Види навчальної діяльності, характерні для методу творчого читання. Прийоми методу творчого читання.

Метод самостійної роботи. Ефективні форми самостійної роботи.

Найпоширеніші методичні прийоми. Взаємозв'язок методів і прийомів вивчення літератури.

Методи інноваційного викладання літератури.

ПРИНЦИПИ ТА ШЛЯХИ АНАЛІЗУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У ШКОЛІ

Принципи аналізу літературного твору (історизму, науковості, єдності змісту і форми, доступності, емоційності).

Проблема шляхів аналізу художнього твору в методиці викладання літератури. Цілісний (інші назви – послідовний, системний, за розвитком дії, услід за автором, подієвий, комплексний тощо) аналіз художнього твору. Пообразний шлях аналізу. Проблемно-тематичний шлях аналізу.

Інші шляхи аналізу (композиційний, структурно-стильовий, мовно-стильовий, комбінований, текстуальний, інтертекстуальний, контекстуальний).

ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ ПИСЬМЕННИКА В ШКОЛІ

Особливості вивчення життєпису письменника у середніх та старших класах. Джерела вивчення біографії письменника (листи письменників, автобіографії, щоденники, спогади сучасників, художньо-біографічні твори, перекази й легенди, путівники музеїв, портрети, репродукції картин, методичні посібники, критичні статті, монографії, альбоми, літературні плакати тощо).

Форми і методи вивчення життєпису письменника (художня розповідь,

емоційний нарис, етюд, художнє читання автобіографічних поезій і фрагментів біографічних творів, вивчення особистості письменника за його листами, за спогадами сучасників, використання різноманітних форм наочності, екскурсії, підготовка диспутів за самостійно прочитаними книжками про життя письменника тощо).

Використання літературно-краєзнавчих матеріалів у процесі вивчення біографії письменника.

ОСНОВНІ ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В ШКОЛІ

Підготовка учнів до сприймання художнього твору (вступні заняття). Застосування різноманітних методів і прийомів на підготовчому етапі (лекція, розповідь або пояснення, зроблені вчителем; бесіда з учнями; доповіді, виступи, реферати учнів; демонстрування різних зразків наочності; читання учнями уривків з наукових, науково-популярних, художніх чи художньо-публіцистичних творів; проведення екскурсій тощо).

Читання літературного твору (голосне, мовчазне, колективне, індивідуальне, в особах, коментоване, читання під музику, читання напам'ять за дійовими особами, самостійне читання тощо).

Аналіз твору та підготовка до нього. Компоненти аналізу художнього твору (робота над текстом; визначення теми, ідеї, змісту й характеру конфлікту; з'ясування особливостей композиції, сюжету; характеристика персонажів; виявлення національного та загальнолюдського у творі, використання в ньому традицій, рис новаторства; виразне читання; встановлення внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків тощо).

Підсумкові заняття.

Творчі усні та письмові роботи учнів.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЛІРИЧНИХ ТВОРІВ

Своєрідність лірики як роду літератури та її місце у шкільній програмі. Специфіка аналізу лірики у школі та особливості її сприймання учнями різного віку.

Аналіз ліричного твору в контексті всіх етапів його вивчення (підготовка класу до сприймання поезії, первинне читання твору, читання про себе, власне аналіз поезії).

Підходи до аналізу ліричних творів (роздуми учнів над текстом після прочитання; прослуховування поезії та аналіз її ритму й інтонації; звернення до епохи, відображеної у вірші, до настроїв та ідей певної групи людей; розгляд біографічних фактів, авторської позиції; виявлення літературних традицій; визначення жанру; зіставлення з поезіями цього автора чи творами інших авторів тощо).

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЕПІЧНИХ ТВОРІВ

Жанрова специфіка епічних творів та їх місце у шкільній програмі. Особливості аналізу епічних творів у середніх та старших класах. Методичні засади аналізу епічного твору у школі.

Види (прийоми) роботи над епічним твором (складання плану епічного твору, переказ твору та його види, усне малювання, складання кіносценарію, інсценізація, бесіда за змістом твору, виписування образотворчих засобів, цитат до характеристики персонажів тощо).

Методичні засади аналізу епічних творів.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ У ШКОЛІ

Особливості драми як літературного роду та її місце у шкільній програмі (діалогічна мова, особлива напруженість дії, нерозривний зв'язок п'єси з театром).

Жанрова специфіка драматичних творів та особливості їх сприймання учнями.

Специфіка аналізу драматичного твору.

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРНИХ ТВОРІВ У ШКОЛІ

Фольклорні жанри та їх місце у шкільній програмі.

Особливості казки як специфічного жанру фольклору та методика її вивчення.

Методика вивчення прислів'їв, приказок та загадок.

Особливості вивчення народних пісень та дум.

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ТЕОРЕТИКО-ЛІТЕРАТУРНИХ ПОНЯТЬ

Вивчення елементів теорії літератури у середніх та старших класах (елементи теорії літератури, усвідомлення яких сприяє розумінню специфіки літератури як мистецтва слова, її функцій: художній образ, єдність змісту і форми, народність літератури тощо; поняття, які стосуються структури художнього твору: тема, ідея, жанр, композиція тощо; поняття, які допомагають осмислити закономірності процесу розвитку літератури: літературні напрямки, художні методи, стилі тощо).

Наочність у процесі засвоєння теоретико-літературних понять.

НАОЧНІСТЬ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

Класифікація засобів унаочнення. Предметно-образна, словесно-образна, умовно-схематична, динамічна наочність.

Види наочних посібників (таблиці, літературні плакати, карти та карти-схеми, фотоматеріали, літературні альбоми, роздавальний матеріал, звукові посібники тощо).

Вимоги до навчально-методичних комплексів.

ПИСЬМОВІ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА МЕТОДИКА ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Місце письмових робіт у загальній системі вивчення літератури та їх класифікація. Система письмових робіт в основній школі. Твори логічного й творчого характеру.

Види письмових робіт у старшій школі. Письмові роботи літературно-критичного та публіцистичного характеру.

Основні вимоги до учнівського твору та підготовка до його написання.
Перевірка й аналіз письмових робіт. Оцінювання за 12-бальною системою.

ПОЗАКЛАСНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА РОБОТА З ЛІТЕРАТУРИ

Форми позакласної та позашкільної роботи з літератури в сучасній школі (гуртки, студії, клуби, товариства, літературні вечори, читацькі конференції, олімпіади, тижні української літератури, створення й оформлення літературних музеїв, світлиць, збирання фольклору, походи, екскурсії літературними місцями тощо).

Види та призначення літературного гуртка у школі (літературознавчий, творчий, драматичний, літературно-краєзнавчий, фольклорний, виразного читання, науково-дослідницького напрямку, шевченкознавців, франкознавців тощо).

Методика проведення літературного вечора.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бандура О., Волошина Н. Вивчення художнього твору // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – №5. – С.2.
2. Бандура О.М. Вивчення елементів теорії літератури в 4-7 класах. – К.: Радянська школа, 1981.
3. Бандура О.М. Вивчення елементів теорії літератури в 9-11 класах. – К.: Радянська школа, 1989.
4. Бандура О.М. Дидактичні матеріали з теорії літератури. – К.,1991.
5. Башманівська Л. А. Література рідного краю: Житомирщина (авторська програма і методичні моделі уроків для 5-9 класів): Методичний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 171 с.
6. Башманівська Л.А. Формування художніх смаків учнів засобами літературного краєзнавства: Навчальний посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Я. Франка, 2007. – 112 с.
7. Білецький Д.М. Позакласна та позашкільна робота з літератури. – К.: Радянська школа, 1962. – 127 с.
8. Білоус Н.М. Художнє сприймання у шкільному курсі літератури: Методичний посібник. – Житомир, 2001. – 47 с.
9. Білоцерківець Г., Сивак Л., Соля Б. Шкільний літературний гурток // Українська мова і література в школі. – 1983. – №6. – С. 55.
10. Бойко Н.І. Вивчення життєпису художника слова. – К.: Радянська школа, 1975.
11. Бугайко Т.Ф., Бугайко Ф.Ф. Майстерність учителя-словесника. – К.: Радянська школа, 1963. – 188 с.
12. Бугайко Т.Ф., Бугайко Ф.Ф. Українська література в середній школі. – К.: Радянська школа, 1962. – 391 с.
13. Ващенко Г. Загальні методи навчання: Підручник для педагогів. – К.: Українська Видавнича Спілка, 1997.
14. Волошина Н., Бандура О. Шляхи аналізу художнього твору і вимоги до нього // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 6. – С. 2; № 7. – С. 2.

15. Волошина Н., Жила С. Наочні посібники і засоби їх демонстрування // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 6. – С. 45.
16. Волошина Н., Цимбалюк В. Ефективність уроку в кабінеті літератури та наукова організація праці учнів // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 7. – С. 51.
17. Волошина Н.Й. Вивчення біографії письменника в єдності з його творчістю // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 8. – С. 2.
18. Г. Шкільний аналіз художнього твору // Дивослово. – 2001. – № 10. – С. 22.
19. Гаврилов П.Т. Оглядові теми на уроках української літератури в старших класах. – К.: Рад. школа, 1980. – 128 с.
20. Глебова Л. Про літературну газету в школі // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 3. – С. 65.
21. Глухова Г.А. Позакласна робота як засіб підвищення ефективності уроку. – К.: Радянська школа, 1983. – 119 с.
22. Гудзенко Л. Нетрадиційні творчі роботи старшокласників (Коли вивчається драматичний твір) // Дивослово. – 2004. – № 4. – С.20.
23. Демонстрація портрету митця: Методика // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 7. – С. 64.
24. Довга О.М. Як писати твори. – К.: Просвіта, 1997.
25. Забужко Н.Я. Особливості вивчення лірики та її виховне значення // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 4. – С. 24.
26. Зепалова Т. Уроки літератури й театр. – М., 1982.
27. Золотухін Г.О., Жебка І.І., Литвиненко Н.П. Твір з української мови та літератури. – К.: Наук. думка, 1997. – 275 с.
28. І вічна таїна слова: Аналіз великого епічного твору: Посібник для вчителя / В.П. Марко, П.Д. Ключек і ін. – К.: Радянська школа, 1990.
29. Іванова Т.В. Педагогічна культура майбутнього вчителя: Навчально-методичний посібник. – К., 1994. – 151 с.
30. Караман С. Ознайомлення з мовними нормами. Проведення переказу // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 5. – С.29.
31. Козлов Ю. Изучение драматических произведений в школе. – К., 1985.
32. Косенко М. Опорні схеми для аналізу літературних творів // Дивослово. – 2001. – № 4. – С. 55.
33. Кудряшов Н.И. Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы. – М.: Просвещение, 1981.
34. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя. – М.,1990.
35. Кулинич С. зрозуміти дитячий світ (розшифрування таємниць сучасного дитячого фольклору) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – № 5. – С. 200.
36. Кулінська П. Екранні та звукові посібники на уроках літератури. – К., 1979.
37. Лесик В.В. Елементи теорії літератури в школі. – К., 1959.
38. Лисовский А.М. Изучение лирики в школе. – К.: Радянська школа, 1987.

39. Логвіненко Н. Роль і місце фольклору в літературній освіті школярів // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 2. – С. 6.
40. Львова Ю.Я. Творческая лаборатория учителя. – М.: Просвещение, 1980.
41. Мазуркевич О.Р. Метод і творчість. – К.: Радянська школа, 1973.
42. Мазуркевич О.Р. Нариси з історій методики літератури. – К.: Радянська школа, 1961. – 375 с.
43. Мамонтов Я. Український театр у ХІХ ст. Загальна характеристика // Українська мова і література в школі. – 1988. – №11.
44. Марко В. Основи аналізу літературного твору // Дивослово. – 1998. – №12. – С.37.
45. Марко В. Основи аналізу літературного твору // Дивослово. – 1998. – №9; №12.
46. Машенко М. Про музику і живопис на уроках літератури. – К., 1966.
47. Медведев В.П. Изучение лирики в школе. – М., 1975.
48. Мельничук С. Використання технічних засобів на уроках української літератури. – К., 1966.
49. Мірошник С. Оригінальні творчі роботи старшокласників // Дивослово. – 2003. – № 9. – С. 34.
50. Мірошник С. Творчі роботи на основі асоціації // Дивослово. – 2003. – №2. – С. 11.
51. Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник для студентів-філологів. – К.: Ленвіт, 2000. – 240 с.
52. Наукові основи методики літератури: Навчально-методичний посібник / За ред. доктора пед. наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н.Й. Волошиної. – К.: Ленвіт, 2002. – 344 с.
53. Невінчана Н. Питання теорії літератури: Посібник для вчителя // Українська мова та література. – число 25-28, липень 2003.
54. Неділько В.Я. Методика викладання української літератури в середній школі. – К.: Вища школа, 1978. – 248 с.
55. Неділько В.Я. Сучасний урок літератури // Українська мова і література в школі. – 1977. – № 9. – С. 3-14.
56. Онищук В. Типи, структура і методика уроків у школі. – К.: Радянська школа, 1973.
57. Падалка Н., Цимбалюк В. Вивчення драматичних творів. – К., 1984.
58. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. – К.: Ленвіт, 2000. – 384 с.
59. Пасічник Є.А. Проблеми сучасного уроку літератури // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 2. – С. 65-73; № 3. – С.51-59.
60. Пасічник Є.А. Урок літератури і шляхи підвищення його ефективності // Українська мова і література в школі. – 1981. – № 2. – С. 37-42.
61. Пелипейко І.А. Вивчення ліричних творів у 8-10 класах. – К.: Рад. школа, 1982. – 141 с.
62. Петриченко Н. “До вас душею та серцем прихильний”: Методика використання епістолярних матеріалів у середній школі // Українська мова і

- література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. - № 6. – С. 76.
63. Позакласна робота з літератури / Упорядник Т.Я. Неділько. – К.: Радянська школа, 1986.
64. Поліський дивосвіт. Література рідного краю: Житомирщина: Посібник-хрестоматія: У 2-х ч. – Ч. 1: Критичний огляд / За ред. С.О. Пультера. – Житомир, 2000.
65. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт: Пособие для учителя. – К.: Радянська школа, 1988. – 187 с.
66. Прокопова О.П. Жанрові особливості народних казок та методика їх вивчення у школі // Українська література в загальноосвітній школі. – 2002. – № 2. – С. 22.
67. Прокопова О.П. Українська народна казка як ефективний засіб навчання і виховання // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 4. – С. 25.
68. Противенська О.Г., Мещерякова М.І., Теміз Я.В. Українська літератури у таблицях і схемах. 5-11 класи. – Харків, 2000.
69. Пультер С., Колесник К. Життєпис письменника на уроках літератури в старших класах // Українська мова і література в школі. – 1999. – № 4. – С. 33.
70. Пультер С.О., Лісовський А.М. Методика викладання української літератури в середній школі. – Житомир: Полісся, 2000. – 164 с.
71. Рада І., Чорна Н. “Ну що б, здавалося, слова...” (Облаштування кабінету ділової української мови) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – № 1. – С114.
72. Рекомендації щодо викладання української мови в 2003-2004 н.р. // Дивослово. – 2003. – № 8. – С 41 (класифікація мовних помилок).
73. Руснак І. Український фольклор у школі // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2000. – № 3. – С. 78.
74. Сафонова Н.М. Виховання навичок аналізу прозового твору. – К.: Рад. школа, 1967. – 156 с.
75. Семенов О.М., Сторожук А.Г. Матеріали до вивчення прислів'їв, приказок, загадок. 5 клас // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 7. – С. 7.
76. Сивачук Н. Семантика українських народних хороводних ігор // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 5. – С. 42.
77. Сидоренко Г.К. Як читати і розуміти художній твір. – К.: Радянська школа, 1988.
78. Синиця І.О. З чого починається педагогічна майстерність. – К.: Радянська школа, 1972. – 167 с.
79. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя. – К., 1981. – 319 с.
80. Ситченко А. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: Монографія. –Київ: Ленвіт, 2004. – 304 с.
81. Ситченко А. Педагогічні технології на уроках української літератури // Дивослово. – 2001. – № 10. – С. 19.

82. Ситченко А. Формування в підлітків умінь подієвого аналізу художнього твору // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 2. – С. 14.
83. Ситченко А. Формування в підлітків умінь пообразного аналізу художнього твору (5-6 кл.) // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – №3. – С.12.
84. Ситченко А. Ще раз про технології літературного аналізу // Дивослово. – 2003. – № 2. – С. 56.
85. Ситченко А.Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: Монографія. – Київ: Ленвіт, 2004. – 304 с.
86. Соболев І.І. Типи уроків: засоби активізації викладання літератури в школі. – К., 1963.
87. Соловейчик С.Л. Вечная радость: Очерки жизни и школы. – М.: Педагогика, 1986.
88. Степанишин Б. Загальношкільні й літературно-методичні засади аналізу художнього твору // Дивослово. – 1994. – № 7. – С. 41.
89. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі: Методичний посібник для вчителя. – Київ: РВЦ “Проза”, 1995. – 265 с.
90. Степанишин Б.І. Самобутність уроку літератури // Українська мова і література в школі. – 1981. – № 7. – С. 33-38.
91. Степанишин Б.І. Стратегія і тактика в літературній освіті учнів: Роздуми строго методиста-словесника, або Від “альфа” до “омеги” у викладанні рідного письменства в школі. – К.: Веселка; Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 191 с.
92. Сторчак К.М. Основи методики літератури. – К.: Радянська школа, 1965. – 420 с.
93. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. – К., 1982.
94. Твір за картиною: Методичні рекомендації. – Тернопіль, 1996.
95. Телехова О.П. Українська література: Методичні матеріали до вивчення шкільного курсу: Посібник для вчителів. – Харків: Ранок, 2000. – С. 28-36.
96. Тесля О.Ф. Як навчити учнів писати твори. – К: Радянська школа, 1968. – 112 с.
97. Токмань Г. Вивчення епосу в школі // Дивослово. – 2002. – №9. – С. 15.
98. Токмань Г. Діалогізм та проблемність як принципи сучасного прочитання української літератури в школі // Дивослово. – 2001. – №3. – С.55.
99. Токмань Г. Методи викладання літератури в їхній особистісній спрямованості на учня // Дивослово. – 2004. – № 2. – С. 43-48.
100. Токмань Г. Методи літературознавчого аналізу в школі // Дивослово. – 1999. – № 6. – С. 10.
101. Токмань Г. Позакласна робота з літератури // Дивослово. – 2003. – №11. – С.38.
102. Токмань Г. Специфіка, структура, типологія уроків літератури // Дивослово. – 2003. – № 10. – С. 38-40.
103. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання української літератури // Дивослово. – 2002. – № 10. – С. 39; №11. – С.59.

104. Токмань Г. Цілісність сприйняття ліричного твору. Текстуальний аналіз. Методика вивчення віршування // Дивослово. – 2003. – № 1. – С. 46.
105. Токмань Г. Шкільний аналіз художнього твору // Дивослово. – 2001. – № 10. – С. 22.
106. Торкнутися краси: До аналізу художнього твору // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 5-6. – С. 30.
107. Турчин М.М. Роздуми про письмові твори учнів // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 3. – С. 67.
108. Фасоля А. Мета, зміст, технологія уроку (ОЗОН) // Дивослово. – 2004. – № 8. – С. 19.
109. Фасоля А. Урок в умовах особистісно-зорієнтованого навчання // Українська мова та література – 2003. – Число 46 (грудень)
110. Філіппова М. Варіанти уроку вивчення біографії письменника // Дивослово. – 1999. – № 5. – С. 32.
111. Фролова К.П. Аналіз художнього твору. – К.: Радянська школа, 1975. – 174 с.
112. Циганенко М.П. Народні перекази та легенди. 5 клас // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 4. – С. 28.
113. Цимбалюк В. Вивчення драматичних творів як методична проблема // Українська мова і література в школі. – 1983. – С. 227.
114. Цимбалюк В. І. Письмові творчі роботи з української літератури у 8-10 класах. – К.: Радянська школа, 1981. – 125 с.
115. Цимбалюк В. І. Учнівський твір у середній школі. – К., 1997.
116. Цимбалюк В.І Як навчити учнів писати твори. – К: Радянська школа, 1988.
117. Цимбалюк В.І. Літературно-мовний кабінет у школі. – К.: Радянська школа, 1975. – 104 с.
118. Чирков О. Щоб учні могли висловлювати власні естетичні судження про художній твір // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2001. – № 3. – С. 45.
119. Шаповалова Є. Урок літератури – урок життя // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 6. – С. 72-76.
120. Штормін В. Інтерактивні методи в діалозі культур // Українська мова і література. – 2004. – № 5. – С. 39.
121. Шуляр В. Мислити системно і творчо: Уроки засвоєння теоретичних знань. 7 клас // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2003. – № 5. – С. 23.
122. Шуляр В. Твір: як до нього підготуватися // Українська література в загальноосвітній школі. – 1999. – № 3. – С. 33.
123. Шуляр В., Діордіца Т. Переказ із творчим завданням: як уникнути помилок // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – № 5. – С.45-46.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Кількість балів	Кількість балів за 12-бальною системою оцінювання	Кількість балів за 5-бальною системою оцінювання
1-10	1	2
11-16	2	
17-25	3	
26-31	4	3
32-36	5	
37-41	6	
42-49	7	4
50-59	8	
60-69	9	
70-79	10	5
80-87	11	
88-94	12	

Критерії оцінки знань та вмінь вступників

Рівень навчальних досягнень	Бал	Власне критерії
Знання відсутні	0-25	Вступник не розуміє змісту та суті запропонованих теоретичних питань та практичних завдань, не виконує правильно переважну більшість тестових завдань; відповідь неправильна або відсутня повністю.
Початковий	26-41	Вступник фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, робить спробу виконувати завдання практичного характеру, але відповідь поверхнева, насичена помилками.
Достатній	42-69	Вступник показує елементарні знання матеріалу, відповідь на поставлені питання дає, але вона не повна, трапляються помилки у відтворюванні теоретичного матеріалу; практичні завдання виконує, хоча часто з помилками.
Високий	70-87	Вступник показує глибокі та міцні знання теоретичного матеріалу, здатний застосовувати їх у ході виконання практичних завдань, але при цьому допускає неточності й не дуже грубі помилки.
Найвищий	88-94	Вступник володіє системними міцними знаннями теоретичного матеріалу, виявляє творчий підхід; завдання практичного характеру виконані правильно, чітко, точно.

Оцінювання окремих форм тестових завдань

Форма завдання	Кількість завдань у тесті	Максимально можлива кількість балів
Завдання з вибором однієї правильної відповіді	40	40
Завдання на встановлення відповідності (логічні пари)	4	16
Завдання на встановлення правильної послідовності	6	18
Завдання відкритої форми з короткою відповіддю	10	20